

קונטרס
גמולו בראשו

ובו יתבאר שעיקר גזירת המן היה מכח חטא עין הדעת,
והקב"ה השיב לו גמולו בראשו וקיבל עונשו כמו הנחש בחטא
עין הדעת

אדר א'
שנת ת"קונו ש"ל ע"ן הדעת פ"ז
רמת שלמה
פעיה"ק ירושת"ו

בסיעתא דשמיא ובדיבוק חברים

להערות והארות

yaels@okmail.co.il

מפתח הענינים

פתיחה - אמר עם הספר

- הקדמה - המן העץ - עץ הדעת
פרק א - איבה אשי"ת - מרדכי הוא אדם הראשון
פרק ב - המ"ן הוא מ'שורש נ'חש
פרק ג - על גחונך תלך - וכל העם כורעים ומשתחווים
פרק ד - ואת עשרת בני המן תלו - י"ם דקלי'
פרק ה - אסתר היא חוה
פרק ו - וצומו עלי, אסתר מתקנת מעשיה של חוה
פרק ז - אסתר עומדת בנסיון כעין חוה
פרק ח - המ"ן העץ - המן מעורר חטא עץ הדעת
פרק ט - להיות כל איש שורר בביתו - והוא ימושול כך
פרק י - כאשר עשה כן יעשה לו - המן מקבל עונשי הנחש
פרק יא - נחש עפר לחמו - מנהג הכאת המן
פרק יב - ויתלו את המן על העץ - נאה שיתלה קוץ על קוץ
פרק יג - הדר קבלוה בימי אחשוורוש
פרק יד - פורים על שם הפור
פרק טו - עד דלא יד'ע - תקון עץ הדעת
פרק טז - ויבא לו יין וישת - טעם לדין שתית היין
פרק יז - עץ גבוה חמישים אמה - חמישים שערי בינה
פרק יח - ליהודים היתה אורה - זו תורה
פרק יט - שמחה וששון ויקר - אור יקרות וקיפאון

גמולו בראשו – פורים

אמר עם הספר

כ' הגר"א פאלג'י בס' פדה את אברהם (מע' הת' או"ח) וז"ל: והנה ראוי לזכור מעין הדעת שעבר אדה"ר על ציווי השי"ת, וביו"ד זכירות ראוי לכיון באמירת זכרת את ה"א על עין הדעת מה אירע. עכ"ד. והוא דבר חדש, שיש מצוה לזכור דבר זה, ולא מצאנו למי ממחברי המטבע של העשר זכירות (הנדפס בסידורים) שיוזכר דבר זה. ואחר החיפוש מצאתי שקדמו בזה ברמז מרן שהחיד"א בס' אהבת דוד (דרוש י' לשבת זכור דף ק"ז ע"ד), אלא שביאר שזה חלק ממצות זכירת מעשה עמלק, וז"ל: ומיעוט אכילה שלא להתאוות, מאכלות אסורות ומותרות הוא בכלל זכירת עמלק שכולל מה שעשה הנחש היצה"ר שהוא רמז עמלק, ותחילת קלקולו באכילת עין הדעת. עכ"ל. הרי שהחיד"א מפרש, שזה חלק ממצות זכירת מעשה עמלק. וביאור דבריו כידוע שעמלק הוא עשוי, הוא הנחש, ועיקר כוחו של עמלק הוא מכח חטא עה"ד. והמתכונן בעשר זכירות יראה, שיש שם כמה ענינים הנמשכים מענין חטא עין הדעת, וכגון יצי"מ, והשבת, וכו'. ולדבריהם נמצא שיש ענין מיוחד לזכור ענין זה.

והתכונתי שכל ענין סיפור המגילה הוא מכוון עם חטא עין הדעת, ולזה ראיתי לסדר כמה פרטים הנמשכים מענין זה השייכים לחג הפורים, להראות העמים והשרים את יופיה של תורתנו הקדושה, למען ישוטטו בו רבים, ותרבה הדעת, ונסדר בי"ט פרקים, כמנין חו"ה.

גמולו בראשו

הקדמה

המן העץ – עץ הדעת

בגמ' חולין (קלט:) שאלו רבותינו: המן מן התורה מנין, שנאמר המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת (בראשית ג' יא). ומבואר שהז"ל מצאו רמז למציאותו של המן בתורה הקדושה, בזה שישנם את האותיות ה'מ'ן' בתורה בפרשת חטא עץ הדעת. והדברים כפשוטם צריכים ביאור, דבהשקפה ראשונה אין שום קשר ושייכות לתיבות "המן העץ" להמן הרשע, ורק משום שישנם אותם אותיות יש לזה קשר ושייכות. ויתר על כן, מצאנו הרבה מקומות שנזכר תיבת המן בתורה בניקוד קמץ, וכמו שנאמר ובני ישראל אכלו את המן, שבניקוד זה לכאורה יש יותר קשר ושייכות להמן הרשע מאשר בתיבות המן העץ.

וביאור הדברים לפי ערכנו, גילו לנו רבותינו בעלי הרז, כי שורש הצלחתו של המן הרשע נעוץ בחטא עץ הדעת, וביאור שאלת הגמ' המן מן התורה מנין, כלומר מנין להמן היה את הכח להילחם בעם ישראל, וע"ז השיבו, שנאמר: המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, כלומר מכח חטא אכילת עץ הדעת, משם כוחו וחילו של המן הרשע, דכיון שהמן רצה להרוג את מרדכי, וראה שמרדכי היה שלם בלא חטא, כל מעשיו המה לעורר על עם ישראל את החטא הקדמון הזה, וזה היה עיסקו של המן לעורר חטא עה"ד.

אמנם נתקיים בהמן הרשע: והשבות גמולו בראשו, כי המן קיבל בעצמו את כל עונשי הנחש שנתקלל בחטא עה"ד הקדמון, כאשר עשה כן יעשה לו, ונענש מן השמים בדקדוק גדול, כמו שנענש נחש הקדמוני בחטא עץ הדעת.

והנה בחטא עין הדעת היו ג' שותפים, והמה אדם, חוה, והנחש, ושלושתם המה חזרו ונתגלגלו כאן בשושן, דאדם בא בגלגול מרדכי, חוה בגלגול אסתר, והנחש הוא המן. ומרדכי תיקן מעשיו של אדה"ר, ואסתר תיקנה מעשיה של חוה, והמן קיבל עונשי הנחש. ונבאר הדברים במקורם, מדברי רבותינו. ונעי' בכל זה במחברת הקודש (ענין הפורים, ד"ה ונחזור לענין, ובכ"ד) שם הדברים יותר מפורשים בענין זה, ובשל"ה הקדוש (פ' משפטים אות לד), וביערות דבש ח"ב (דרוש ט' ד"ה והנה האריז"ל, בנדמ"ח עמ' קנט), ובאור חדש למהר"ל. וע"ע בשעה"כ (דרוש לפורים)].

פרק א'

איב"ה אשית – מרדכי הוא אדם הראשון

מרדכי הוא גלגול אדם הראשון (קחלת יעקב ערך ה"מ דף יב), ונרמז מרדכי בפרשת עין הדעת כשאמר הקב"ה לנחש: ואיבה אשית בינך ובין האשה, דאיב"ה ר"ת איש יהודי ה'יה ב'שושן הבירה, כי הוא יהיה המגן בין הנחש ובין האשה (שם).

ונראה שלכן היה נקרא "מרדכי היהודי", להורות שתיקן את חטא אדה"ר. דבגמ' מגילה (יג.) שאלו רבותינו: ואמאי קרי ליה יהודי – על שום שכפר בעבודה זרה. שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי. ונמצא שמרדכי תיקן עוון ע"ז, ובזה תיקן חטא ע"ז של אדה"ר, כי בזה שאדם עבר על מה שנאמר: ויצו ה' אלוקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל, ועבר על ציווי השם, פגם בעוון עבודה זרה, וכמ"ש בזה"ק (פ' בהר דף קיא.), וכן אמרו בגמ' סנהדרין (לה:): אדם הראשון מין היה. ולהורות שמרדכי תיקן ענין זה, נקרא מרדכי היהודי.

ויתר על כן נראה, דהנה מבואר בילקוט (פרשת ויחי רמז קנט) דיעקב כשבירך את יהודה אמר לו: תזכה שיקראו כולם על שמך יהודים. ע"ש. ונמצא שהכינוי יהודי הוא ע"ש יהודה. והנה מה שנקרא יהודה בשם זה, הוא מפורש בתורה (בראשית כט לה): ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה. ונמצא שיהודה הוא מלשון הודאה בטובה. ונראה, שכיון שעל מה שאמר אדה"ר: האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ, אמרו חז"ל: שכאן כפר בטובה (ע"ז ה: הוא ברש"י). ונמצא שאדה"ר לא הכיר בטובה, ולחורות שמרדכי שתיקן ענין זה, נקרא מרדכי היהודי.

וכיון שעל מרדכי הוטל לתקן חטא אדה"ר, לכן מרדכי היה יודע שבעים לשון, וכך הבין את עצתם של בגתן ותרש, ונתגלגלה כל ההצלה של עם ישראל. ומעם הדבר שהיה מרדכי יודע שבעים לשון, כי אדם הראשון לא היה יודע כל שבעים לשון, כי אם לשון תרגום, ולכן אמרו בסנהדרין (לח:): אדם הראשון בלשון ארמי סיפר, ע"ש. אבל חוה והנחש היו יודעים שבעים לשון, ולכן הצליח הנחש להסית את חוה בלא שיבין אדם הראשון. כי אם היה יודע כל הלשונות היה מוחה בנחש על שהסית את חוה אימנו, ולא היה חטא עה"ד (מעיל צדקה סי' אלף תרמ"ב).

וכ' הגר"ח פאלאג'י בס' צדקה לחיים (מע' א' אות ב'), דזה ביאור הפסוקים (משלי יח): מות וחיים ביד לשון, ואוחביה יאכל פריה. מציא אשה מציא טוב ויפק רצון מה'. והיינו, דשלמה המלך רמז את חטא עה"ד באומרו, מות וחיים ביד הלשון, דאם היה אדם יודע כל שבעים לשון לא היה בר מיתה לעולם, כיון שהיה מבין זממו של נחש, ולא היה נותן לחוה לחטוא. ולכן ואוחביה יאכל פריה, דהיה אוכל בהיתר מעץ הדעת בהגיע זמנו, וכל זה נגרם

בגלל חוה אימנו, וע"ז נאמר: מצא אשה מצא טוב, ורק אז: ויפק רצון מה'.

ונרמז דבר זה בפסוק (דברים כו ה'): ארמי אוכד אבי וירד מצרימה, דכיון שלא ידע אבינו הראשון כי אם שפת ארמי, נתגלגל הדבר וירדו למצרים, דכידוע הירידה למצרים היה לתקן חטא עין הדעת.

וכיון שבחטא עה"ד לא ידע אדה"ר שבעים לשון, לתקן ענין זה, מרדכי היה יודע שבעים לשון, ונתגלגל הדבר שכך התחילה ההצלה ע"י בגתן ותרש. הגר"א פלאגי' בס' אברהם את ידו (דף קג ע"ד).

ובדרך דרוש י"ל עוד בזה, כי הנה נמצא לפ"ז, דאדם הראשון לא היתה עליו אשמה בחטא אכילת עה"ד, דאם היה יודע כל שבעים לשון לא היה נותן לחוה להתפתות לנחש. וכנגד זה, כאן בנס פורים שהמן עורר חטא עין הדעת, הקב"ה גלגל שענין ההצלה יתגלגל בחסרון ידיעת שבעים לשון.

דהנה יש להתבונן בגזירה שגזר אחשוורוש להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו, מאיפה בא לו שגעון זה, דמה שתיקן להיות כל איש שורר בביתו הוא מחמת שושתי ביזתה אותו לעיני העמים והשרים, אבל לדבר כלשון עמו, מה ענינו לכאן.

וביאור הדבר כ' בס' משתה יין (פיורדא תצ"ז, בביאור מחיר יין עה"פ יצא דבר מלכות), דמתחילה יש להבין איך היו שלוחי המלך כסילים, שהשיבו לפני המלך והשרים דברי בזיון שאמרה המלכה, וכמו שאמרו בגמ' (מוגילה יב:) דטעם הדבר שנאמר ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו, כי ושתי השיבה לו: שומר הסוסים של

אבא כנגד אלף נשים היה שותה יין, ולא השתכר, ואיש זה נשתטה ביינו. מיד וחמתו בערה בו. וקשה איך העיזו לומר לפני כולם דברי בזיון הללו שאמרה ושת, והם חייבים מיתה יותר מן המלכה.

אלא הענין הוא שהיא דיברה בלשון כשדים, והשלוחים היו מבינים רק לשון פרסים, ובלשון כשדים אמרה את דבריה למלך, והשלוחים שלא הבינו דבריה, חזרו על דבריה בפני המלך בלא להבין דבריה, וכיון שהיו שם גם שרי המלך בשלחן המלך, שהמה הבינו לשון כשדים, לזה נגרם בזיון למלך, שאם דיברה המלכה בלשון פרס שהיו השלוחים מבינים דבריה, לא היו חוזרים על דבריה לפני כולם, כי אין זה משורת דרך ארץ. וכיון שכל בזיונו של המלך התחיל מזה שאשתו לא דיברה בלשונו, לזה גזר להיות כל איש שורר בביתו ו"מדבר בלשון עמו".

והנה ממיתת ושת, התחילה כל גם ההצלה של עם ישראל, שעל ידי כך אסתר נישאה למלך, והנה המן שברשעותו עורר את חטא עץ הדעת, וכיון שבחטא עץ הדעת יש לאדם לימוד זכות לפי שלא היה יודע לשונם של הנחש וחיה, לזה הקב"ה מסובב כל הסיבות גלגל כל גם ההצלה, ע"י ענין זה שלא היו יודעים הסריסים את לשונה של ושת, זה כנגד זה, אבל מרדכי היה יודע שבעים לשון].

וכיון שלמדנו שמרדכי הוא אדם הראשון, מעתה נבין היטיב את לשון הפסוק: איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני: אשר הגלה מירושלים, וכו'. וכמו שביאר בסה"ק מדרש תלפיות (דף מח ע"ג).

והביאור הוא לפי דרכנו, איש יהודי, מרדכי גלגולו של אדה"ר, ונקרא איש יהודי כיון שהוא היה היהודי הראשון בעולם שנצטוו לעשות מצות, וכמ"ש בילקוט (בראשית רמז כב) עה"פ ויניחחו בגן עדן לעבדה ולשומרה, (ב' טו): לעסוק בדברי תורה ולשמור מצותיה שנאמר לשמור את דרך עין החיים.

היה בשושן הבירה, זה גן עדן שיש בו שושנים, אשר שם היה אדה"ר קודם החטא.

ושמו מרדכי, הוא אדם הראשון שנקרא מרדכי מירא דכיא, שהוא שם ע"ש הבשמים שהיה בגן עדן.

בן יאיר, ע"ש שהיה מאיר את העולם כולו וכמ"ש במדרש: (ויקרא"ר פ"כ): תפוח עקיבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה, קלסתר פניו על אחת כמה וכמה.

בן קיש, שהקיש על שערי תשובה ונפתחו לו (עי' מגילה יב: שדרשו כעיי"ז על מרדכי), כי אדה"ר הוא הראשון לפתוח בתשובה.

איש ימיני, שברא הקב"ה את אדה"ר בימינו.

אשר הגלה מירושלים, שגורש מגן עדן, דירושלים נקרא ג"ע.

פרק ב'

המ"ן - ה'זא מ'שורש נ'חש

והנה המן הוא הנחש, נחש קדמאה, כי משורש נחש יצא צפע (ישעי' יד כט), "צפע" בגי' "עמלק", זה המן שהוא משורש משורש עמלק ומגזעו, ולכן המ"ן ר"ת ה'זא מ'שורש נ'חש, (קהלת יעקב ערך ה"מ דף יב). ומהר"ם שיש (דרושים נחמדים בסוף חולין) כ', דעמל"ק הוא אותיות מעקל, ונרמזו בפסוק (ישעיהו כז א'): ועל לויתן "נחש" עקלתון. וכ"כ המהרש"א (חולין קלט): וז"ל: אמר המן מן התורה מנין, שזהו שם המיוחד לו, ואמר המן העין, במעשה הנחש, והוא לפי שהיה הוא גזע צפעוני מעשו ועמלק,

אשר כוחם נחש הקדמוני. עכ"ל. ומש"כ המהרש"א גזע צפעוני, דהיינו נחש צפע הוא עמלק, ועי' ברש"י (בראשית מט יז) שכ': מין נחש, שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני. ע"כ. והיינו דאין תיקון לחטא עץ הדעת עד כי יבא גואל.

וזה הביאור במה שאמרו בגמ' מגילה (יג:): לית דידע לישנא בישא כהמן, כי שורש הנחש בכל מקום הוא מידת לשון הרע, וכמו שאמרו בילקוט (תהלים רמז תריג): הנחש הוציא לשון הרע על בוראו, אמר לחזה למה אין אתם אוכלין מן העץ הזה, מעץ זה אכל וברא את העולם ואם אתם תאכלו ממנו תבראו עולמות כמותו, שנאמר והייתם כאלהים, אלא כל אומן שונא בר אומנותו. ע"כ. ואיתא במדרש (במדב"ר פי"ט): וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, מה ראה ליפרע מהם בנחשים, לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל, אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלשון הרע תחלה ויפרע ממספר לשון הרע, וכו'. ובגמ' תענית (ה.) מאי דכתיב: אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורם ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם: וכי מה יתרון לבעל הלשון. ע"כ. כי הנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם.

וכן דרשו חז"ל (אסתר רבה פתיחתות) עה"פ: אשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדב ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש (עמוס ה' יט): כאשר ינום איש מפני הארי זה נבוכדנצר, ופגעו הדוב זה בלשצר, ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש, זה חמן, שחיה נושף עמא כנחש. ע"כ. כי חמן הוא הנחש. וכן הוא בבראשית רבה (פ' טז): ושם הנהר השני גיחון, זו מדי היה חמן שף עמה כנחש, על שם על גחונך תלך. ע"ש.

וכיון שנתבאר שהמן הוא נחש קדמאה, נבין היטב מה שאסתר כינתה אותו: איש צר ואויב המן הרע הזה, דנקרא צר, כי הוא דוגמת הנחש שכפי מידות גופו הוא "צר" וארוך, ואין לך בריה בכל הבע"ח שכך מידתו צר וארוך כהנחש (והמן משורש עמלק שנאמר בו: ויזנב בך, כנחש שיש לו זנב). ו"אויב", כיון שעליו נאמר: "ואיבה" אשית בינך ובין האשה, ואין לך אויב גדול ממנו.

ומה שאמרה: המן "הרע" הזה, כיונה בדבריה לומר שהבינה מדוע זה נגזרה עליהם הגזירה, והוא בעוון אכילת עץ הדעת טוב "ורע", וכמ"ש בנפח"ח (ש"א פ"ו בהגה) דבחטא עה"ד נתערבב כל העולם כולו, וגם בחלק הטוב נתערבב מ"הרע", וז"ל: דקודם החטא לא היה כלול אז רק מכל העולמות וכחות הקדושה לבד, ולא מכחות הרע, אבל אחר החטא נכללו ונתערבו בו גם כחות הטומאה והרע, וממילא עירב אותם על ידי זה גם בהעולמות, מזה הטעם שהוא כלול ומשותף מכולם והם מתעוררים ומשתנים כפי נטיית מעשיו והוא הדעת טוב "ורע". עכ"ל. וע"ז אמרה: המן "הרע" הזה.

ולזה אמרה עוד: ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך, ותפול לפני רגליו, ותבך ותתחנן לו, להעביר את "רעת" המן האגגי, ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים. והיינו שכל כוחו הוא מחמת אכילת עה"ד טוב ו"רע", וע"ז אמרה להעביר את "רעת" אמן האגגי.

והמן ברשעותו הבין שלא הצליח במזימתו לעורר עליהם את חטא עה"ד, ולכן כתיב: והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה, כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך. ויש להבין מהו עמד לבקש על נפשו, והלא היה זה קודם שנפל על המיטה אשר אסתר עליה, ועוד לא נפל שצריך לקום ולעמוד.

אמנם כיון שהבין שכלתה "אליו הרעה", מאת המלך, והיינו, שתחת אשר יגרום לעורר את חטא עה"ד על ישראל, הקב"ה השיב לו גמולו בראשו, והוא בעצמו קיבל את כל עונשי הנחש (וכמו שיתבאר בעזה"י לפנינו), ונתקיים בו כי כלתה אליו "הרעה", דעוון עה"ד טוב ורע בא עליו, לזה עמד לבקש על נפשו, ועשה עצמו כמתנצל שאינו הנחש בעצמו, וכמי שאינו אשם בדבר, ולזה המן "עמד", להורות שאינו מבחינת הנחש שבחינתו על גחונך תלך, ואינו יכול לעמוד.

ומהר"ש מאוסטרפולי אמר, דורש והמן הם הזכר והנקיבה דס"א, ולכן המן במספר קטן עולה י"ד כמנין ס"מ, וזרש במספר קטן עולה י"ב כמו הנזק' של חס"א לילי"ת. כ"כ בס' ילקוט ישר (ערך המן. הובא בס' ניצוצי שמשון עמ' רלא). וע"ע בבן יהוידע מגילה (ז: ד"ה אמר רבא).

פרק ג'

על גחונך תלך – וכל העם כורעים ומשתחווים

וכיון שנתבאר שהמן הוא הנחש בכבודו ובעצמו, בזה נבין את שגעונו של המן הרשע, שלא נחה דעתו עד שכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחווים להמן, ומה יתן ומה יוסיף אם כל העם כורעים ומשתחווים. אכן כיון שהמן הוא הנחש בעצמו, כולי עלמא דמי עליה כחויא, ושורשו הוא מבחינת "על גחונך תלך", ואינו יכול לראות בעיניו אנשים מהלכים על רגליהם, כי הוא עצמו קצוץ ידיים ורגלים, ואין לו נחת רוח גדולה יותר מלראות שכולם מקוללים כמוהו, כורעים ומשתחווים, ועל גחונם הולכים.

ודבר זה מתבאר מד' הגמ' בב"ק (מז:): שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים. ונמצא, דמי שאינו כורע ומשתחוה בתפילה עונשו גדול, ומידה כנגד מידה שדרתו נעשה נחש, כיון שמידתו של הנחש היא על גחונך תלך, ע"ג הקרקע. (ויובן מאוד מה שתיקנו תפילת על הניסים במודים דווקא, דהיא הכנעתו של הנחש, והבן).

ובזה נבין מאוד, מה שמצאנו שבתחילת הגזירה נאמר: ביום ה"שביעי" כטוב לב המלך ביי, ופרש"י: רבותינו אמרו שבת היה. וכן היה לו "שבע" הנערות הראיות לתת לה מבית המלך, ו"שבעת" הסריסים המשרתים את פני המלך. וביאור ענין מספר שבע לכאן, כי הנחש הוא מס' שבע מצד הקלי', וכמבואר בב"ק (שם): שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, ובבכורות (ח:): נחש עיבורו לשבע שנים ולאותו רשע לא מצינו חבר, וכו' שנאמר: שנאמר ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה. והיינו שנתקלל שבע פעמים מן הבהמה. ופקד עליו הקב"ה שיחא מפשיט את עורו פעם אחת בשבע שנים בעיצבון גדול (פדר"א פי"ד). ושבע שמות יש לו ליצה"ר (סוכה נב.). ולכן כאן במגילה שנתעורר ענין הנחש, באו ענינו במספר שבע.

מעתה נבין היטב מה שארז"ל במדרש (במדב"ר פי"ד סי"ב): א"ר פנחס, שני אויבים לא נאדרו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים, הנחש והמן הרשע, הנחש, מבראשית עד ארור אתה מכל הבהמה, שבעים פסוקים. המן מאחר הדברים האלה גדל המלך וגו', עד ויתלו את המן, שבעים פסוקים. ע"כ.

ובמנות הלוי (ג' ב') כ' לפרש לשון הפסוק וכל העם כורעים ומשתחוים להמן כי "כן" ציוה לו המלך, לפי שלא היתה שררתו

של המן רק שבעים יום כמנין "כן". ויש שרמזו ד"ז במה שאמרה אסתר, גם אני ונערותי אצום "כן", דכן הוא בגי' שבעים, לבטל את כוחו של המן שאין לו אלא שבעים יום. וזה לעומת זה עשה אלוקים.

ולזה יובן טעם נוסף לשתיית היין שעולה בגי' שבעים, וכמ"ש בעירובין (סה.): אמר רבי חייא כל המתיישב ביינו, יש בו דעת שבעים זקנים, יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות, נכנס יין יצא סוד. ע"כ. ולדרכנו הביאור הוא, דתחת אשר רצה המן שענינו מספר שבע, לעורר חטא עה"ד מכח היין, קיבל גמולו בראשו, וחייב איניש לבסומי בפוריא ביינן, ונכנס יין יצא סוד. וכל זה התחיל ממרדכי שידע שבעים שפות, וישב בסנהדרין של שבעים זקנים.

ולזה לבש מרדכי שק ואפר, כי סתם שק הוא מנוצה של עז, (וכ"כ הרשב"ם בפי' התורה ויקרא יא לב, ועוד הרבה), שענינו שבעים ושבע, דבזה נתכוין להכניע קלי' עשיו, כי כל ענין הכנעת עשיו הוא ע"י שעיר עיזים, ואחד עשר יריעות עיזים חמה כנגד י"א אלופי עשיו, כנודע (וכמ"ש להלן בפרק: ואת עשרת בני המן תלו), ולזה לבש שק שמספרו ארבע מאות להכניע קלי' עשיו שענינו מספר ארבע מאות וכנאמר עשיו וארבע מאות איש עימו, כי כל ענינו של עשיו הוא ארבע מאות כידוע (עי' חסד לאברהם מעין ב' נהר נט, וטוב להודות להגריח"ס ח"ג סי' כ'), והדברים ארוכים מאוד ואכ"מ), וכיון שרצה להכניע את המן שהוא הנחש מצד שבע בקלי', לזה וילבש שק ואפר מנוצה של עז, שענינו שבעים ושבע. ויש להאריך. והבן.

פרק ד'

ואת עשרת בני המן תלו – י"ם דקלי'

ז"ל התיקוני זוהר חדש (ח"ב דס"ח.): ודאי המן דוגמא דסמא"ל הוה ליה דביה אתלבש. ועשרה כתרין תתאין אתלבשו בעשר בניו. פירוש: דהמן הוא הס"מ, שבו נתלבש, ועשרה כתרים שלו נתלבש בעשרת בני המן.

וביאור הדברים, דהנה עמלק הוא מעשיו (בראשית לו טז), ועשיו הוא בחינתו הוא מספר אחד עשר, ולכן יש במשכן י"א יריעות עיזים, כנגד י"א אלופי עשיו, וכנגדן יש י"א ארורין בפרשת כי תבא, וי"א סממני הקטורת, ואחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר, (ע"ה שער המלכים פ"י, וס' הליקוטים פ' האזינו עה"פ ואמר אי אלהימו), וענין היותם י"א, הוא על דרך כל המוסיף גורע, כי בסטרא דקדושה הם י' ולא י"א, ובסטרא אחרא הם י"א, עשר הקליפות, והקדושה המחיה אותם, הרי י"א. ולכן אמרו בספר יצירה: עשר ולא אחד עשר, כי בקדושה הכל בסוד עשר, ולכן יש עשרת הדברות ובעשרה מאמרות נברא העולם, אבל בס"א הוא אחד עשר. וז"ל התיקו"ז (תקון כא, דנ"ח.): דהיא קדושה כמו שנאמר דאין קדושה פחות מעשרה, ונתלבשו עשרה כתרים התחתונים בעשרת בניו של המן, אשר שם אל אחר הוא הס"מ, ולכן המן אמר ועשרת אלפים כבר כסף אשקול, כדי להמשיך את העשרה כוחות של הס"א בבניו, כדי לנקום נקמתו מאסתר ומאומתה, וכו'.

וזה הביאור במה שאמרו חז"ל במדרש (אסת"ר פ"ז אות ח'): מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מצות המלך, ר' לוי אמר, אמר להם מרדכי, משה רבינו הזהיר לנו בתורה (דברים כ"ז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ורשע

זה עושה עצמו ע"ז. ע"כ. כי חמץ ובניו חמה כנגד י"א ארורים, והמץ עצמו הוא כנגד הארור הראשון.

ולכן כתיב בארור הראשון: ארור "האיש" אשר יעשה פסל ומסכה, ובכל עשרת הארורים הכתובים לאחר מכן לא כתוב: ארור האיש, ורק בארור עושה פסל ומסכה כתיב ארור האיש, ומעם הדבר שזה בא ללמד להמץ הרשע, שנאמר בו: איש צר אויב המץ הרע הזה, והוא בקלי' נגד מרדכי בקדושה שנאמר בו: "איש" יהודי היה בשושן הבירה, ולפי שהמץ השורש שלו הוא בארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, לכן עשה עצמו ע"ז. ולכן אמר המץ אל המלך: "איש" אשר המלך חפץ ביקרו, שכיון לעצמו, ולבסוף נתקם דבר זה במרדכי: ככה יעשה ל"איש" אשר המלך חפץ ביקרו, זה כנגד זה. ולכן צריך לומר עשרת בני המץ בנשימה אחת, ללמד כי בשורשם חמה אחד מכח הקלי', ובנפול היסוד נפל הבנין כולם כאחד. (מחברת הקודש ד"ה סוד פורים באופן אחר, וד"ה ונחזור לענין, חמדת ימים פורים פ"ג אות סה, ומור ברקת למחר"ח הכהן מאר"צ, הל' מגילה סי' תרצ, דף קלט ע"ד).

פרק ה'

אסתר היא חוה

ואסתר היא גלגול חוה, וכמ"ש מרן החיד"א בדבש לפי (מע' אסתר אות ד'), ובמחברת הקודש (ד"ה ונחזור לענין) כ' וז"ל: ואביא צדקת ששמה אסתר והיא תתקן עוון חוה. ואולי נרמז ענין זה במה שאמרו בגמ' סנהדרין (עד:): אסתר קרקע עולם היתה, ור"ל דבמעשיה כיפרה על קללת: ארורה האדמה בעבורך.

ולכן דרשו בגמ' מגילה (ז.) עה"פ: ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה. מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו. כי היה היתה גלגול חוה שעליה נאמר: "היא היתה אם כל חי", וממנה השורש לכל האומות כולם. ולזה נאמר בה: ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו "כי אין לה אב ואם", להורות שהיתה גלגול חוה, שלא היה לה אב ואם.

ולכן כתיב בה: והנערה יפת תואר ויפת מראה, לפי שהיה בה מעין היופי של חוה אימנו, וכמו שאמרו בגמ' ב"ב (נח.): הכל בפני שרה כקוף בפני אדם, שרה בפני חוה – כקוף בפני אדם. ובגמ' מגילה (טו.): ארבע נשים יפיפיות היו בעולם, ותרי מנייהו שרה ואסתר. (מדת"ל דף מח ע"ג).

(ולכן גם דימה את אסתר לשרה אימנו, כי שרה אימנו היא תקונה של חוה ג"כ, וכמ"ש המגלה עמוקות (מהדו"ת ר"פ חיי שרה), וז"ל: לפי ששרה היא תיקונה של חוה כמו שאברהם היה תיקון של אדם הראשון. וכדבריו נראה מהזוהר (פ' חיי שרה דף קכב:). וזה ביאור דברי חז"ל, באסתר רבה (פ"א ס"ח): ר' עקיבא היה יושב ודורש ונתנמנמו התלמידים, בעא לערערה יתחון אמר מה זכתה אסתר למלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא כך אמר הקב"ה תבא אסתר בתה של שרה שחיתה שבע ועשרים ומאה שנה ותמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה. והדברים כפשוטם אינם מובנים. ולהנ"ל א"ש. ומצאתי שביאר ד"ז בהרחבה מהרח"ו בס' עין הדעת טוב ח"ג (עמ' קכח אות רצח), דכל מה שמצאנו באסתר מצאנו בשרה. ע"ש).

ויש לבאר, דלכן אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, כאשר ציוה עליה מרדכי, ונמצא שתפסה מידת השתיקה, דהיה בזה תיקון למעשיה של חוה בעה"ד, דהנה בפרשת עה"ד כתיב: והנחש היה

ערום מכל חית השדה וכו', ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן. ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל. ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון, וכו', ופרש"י: אף כי אמר וגו' – שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואע"פ שראה אותם אוכלים משאר פירות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ. ע"ש. ונמצא שמחמת שהשיבה לנחש והרבתה עימו בדברים, לזה נתגלגל חטא עה"ד, וכתקון לזה, אין אסתר מגדת את עמה ואת מולדתה, ולזה אמר לה מרדכי: אם החרש תחרישי בעת הזאת וכו', דאף שאת רוצה לתקן ענין הדיבור אבל עכשיו הוא זמן התיקון, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות לתקן ענין זה. (כ"כ בס' שבילי פנחס עמ' קסה).

וכיון שלמדנו שעיקר תפקידם של מרדכי ואסתר הוא לתקן את חטא עץ הדעת, יתבאר בזה לשון הפסוק: ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים, "לדעת" את שלום אסתר. דמרדכי היה מתהלך לברר האם עושה את תפקידה כיאה וכראוי, בתיקון חטא עה"ד, וזה אחרי שמרדכי "ידע" את כל אשר נעשה, ולכן: וילבש שק ואפר, ואסתר הבינה דבר זה, ולזה נאמר: ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה, ותצוהו על מרדכי "לדעת" מה זה ועל מה זה. להורות שהבינה שחטא עה"ד נתעורר פה, ולדעת למה זה ועל מה זה, בעוון מה נתעורר ענין זה כאן.

ואפשר שאסתר נרמזה כבר בפרשת עה"ד, דבכל התורה לא נזכר את התיבה "אסתר" בשום מקום, זולת בפרשת עה"ד, שאמר אדם לקב"ה: הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר (ד' יד), ומה שאמר מפניך "אסתר", אפשר שביקש תיקון לחטאו בעתיד ע"י מרדכי ו"אסתר". אמנם כשרבותינו שאלו

(חולין קלט:): אסתר מן התורה מנין, השיבו, שנאמר: ואנכי הסתר אסתיר. ולא רצו ללמוד ענין אסתר מחטא עה"ד.

פרק ו'

וצומו עלי שלושת ימים – אסתר מתקנת מעשיה של הוה

ועי' במדרש עה"פ אלי אלי למה עזבתני (ילקוט תהלים רמז תרפה) שדרשו רבותינו: שלש פעמים כתיב אלי, אלי מבטן אמי, אלי אתה. אמרה אסתר לפני הקב"ה, רבש"ע, שלש מצות הזהרת לאשה נדה וחלה והדלקת נרות, כלום עברתי על אחת מהן! למה עזבתני. ע"כ.

וצריך להבין מה ראתה אסתר לומר לפני הקב"ה שהיא זהירה בג' מצוות אלו דווקא. ונראה ברור שהדברים מכוונים עם מה שארו"ל במדרש תנחומא (פ' נח ס"א): על שלושה עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובחילוקת הנר, ומה ראו נשים להצטוו על שלש מצות אלו, אמר הקב"ה: אדה"ר תחלת בריותי היה, ונצטווה על עץ הדעת, וכתיב בחוה: ותתן גם לאישה עמה ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתיב בתורה: שופך דם האדם באדם דמו ישפך, תשפוך דמה ותשמור נדתה, כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה. מצות חלה מנין, היא טמאה חלתו של עולם (פי' המפרשים: שהפריש הקב"ה את אדה"ר להיותו קדוש מכל הנבראים, כעין שמפרישים חלה מן העיסה), דא"ר יוסי בן דוסמקא כשם שהאשה מקשקשת עיסתה במים ואח"כ היא מגבהת חלתה, כך עשה הקב"ה לאדה"ר, דכתיב (בראשית ב): ואד יעלה מן הארץ והשקה, ואח"כ וייצר ה' אלהים את האדם עפר וגו'. הדלקת הנר מנין, היא כבתה נרו של אדם, דכתיב: (משלי כ') נר אלהים נשמת אדם, לפיכך

תשמור הדלקת הנר. ע"כ. (ואפשר דמה שאמרו "כיבתה נרו" של אדם הוא מכוון עם מה שאמרו במדרש: (ויקר"ר פ"כ): תפוח עקיבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה, קלסתר פניו על אחת כמה וכמה).

ונמצא שכל מצוות אלו – נדה חה והדלקת הנר – המה מכוונות כנגד חטאה של חוה בעץ הדעת, וכיון שאסתר היא גלגולה של חוה, לזה אמרה: כלום עברתי על אחת מהן. (ומצאתי שכ"כ במדרש האיתמרי דף ע' ע"ד).

ואפשר שאסתר הבינה כן, לפי מה שדרשו בגמ' מגילה (טו.): ותתחלחל המלכה, מאי ותתחלחל, אמר רב, שפירסה נדה. וכיון שפירסה נדה הבינה שנתגלגל עליה לתקן עוון חוה, וע"ז אמרה: כלום עברתי על אחת מהן. ובזה נבין מה ששיבחו חז"ל את אסתר בגמ' מגילה (יג.): ואת מאמר מרדכי אסתר עושה, אמר רבי ירמיה: שהיתה מראה דם נדה לחכמים. והיינו שהיתה זהירה בזה ביותר, לפי שדקדקה לתקן עוון חוה.

וזה הביאור במה שאמרה אסתר: וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים, וצריך להבין מה הלשון אומרת צומו "עלי", וכי הצום הוא על גבה. אמנם כיון שידענו שאסתר היא חוה, הדבר מובן דמה שאמרה צומו עלי לכפר עווני בגלגול הקודם שבגינו נגרם כל זה, (וכן מצאנו שרבקה אמרה ליעקב בנה, "עלי קללתך בני" ופי' האר"י הק' דעלי הכונה בעוון שלי, כי רבקה היא גלגול חוה).

ולזה אמרה אסתר (ד טז): ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, וכאשר אבדתי אבדתי. וצריך להבין למה כפלה לשונה ואמרה

פעמיים אבדתי אבדתי. אמנם המכוון בזה כי אבידה ראשונה הוא כנגד חטא עין הדעת, שהנחש הטיל בה זוהמא ואבדה מעלתה הראשונה, ואבידה שניה כעת, כי אחשוורוש יבעול אותה ברצון (בני יששכר אדר מאמר ז').

פרק ז'

אסתר עומדת בנסיון בעין חזה

ויבארו הדברים ביותר במה שאמרה אסתר "וצומו עלי", והנה מבואר בזוה"ק (פ' בהר דף קיא.) שאדה"ר בחטאו גרם פגם מעין הג' עבירות החמורות, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. (ונתבאר בהקדמה לניצוצי אור תשע"ח).

ועי' במנות הלוי שפירש, דאסתר נתנסתה שלא לעברו על ג' עבירות החמורות, וכנגד ג' עבירות אלו אמרה שיצומו עליה ג' ימים.

ואלו הג' עבירות, עוון ג"ע, בזה שנקלחה לבית אחשוורוש, (ואמנם נשארה בקדושתה וכמ"ש בזוה"ק (תיקו"ז תיקון כא דף נח.): דהקב"ה הסתיר את אסתר מאחשוורוש, ושלה במקומה אשה אחרת כצורתה, ולכן כתוב את כל אשר תאמר ינתן לה, ומפרש הזוהר, דינתן לה במקומה אשה אחרת, ועי' בע"ח (שמ"ט פ"ו) שביאר איך שלחה אסתר שידה בדמותה ממש, ע"ש. ויל"ע לפ"ז, כיצד למדו בגמ' סנהדרין (עד:) שבפרהסיא צריך למסור נפשו עק"ה, והקשו: והא אסתר פרהסיא הואי, וכיצד נבעלה לעכו"ם ולא מסרה נפשה, ותירצו: אסתר קרקע עולם. ופרש"י: היא אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה. ולד' הזוה"ק קשה, הא לא נבעלה כלל, ורק שלחה שידה. ויש ליישב). ונמצא שאסתר ניצלה מעוון ג"ע.

ועוד נתנסתה בעוון שפיכות דמים, דהיא גרמה שיהרג התך על ידה, דהנה מתחילה התך היה השליח שלה למרדכי, והוא היה המוציא והמביא, וכנאמר: ותקרא אסתר להתך, ותצוהו על מרדכי, ויצא התך אל מרדכי, ויגד לו מרדכי, את כל אשר קרהו, ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי, ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי. ואח"כ התך נעלם מהמגילה, ואינו משמש כשליח עוד, וכנאמר: ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי. וצריך להבין התך להיכן הלך.

ורבותינו עמדו ע"ז (ילקוט אסתר רמז תתרנו), והשיבו: כשראהו המן להתך נכנס ויוצא בעמו והרגו, לפיכך אין מזכירו עוד, אמר הקב"ה הואיל וכך נהיה, רוח הקודש תהא משמשת בהם, שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר. ע"כ. ונמצא שהתך נהרג מחמת אסתר, וע"ז חשבה אסתר שיש בידה עוון שפיכות דמים.

וכן אסתר פחדה שיש בידה עוון ע"ז, בזה שצריכה לאכול במשתה עם אחשורוש והמן, דלאכול במשתה עם הנכרי יש בזה עוון ע"ז, וכמו שמצאנו בגמ' ע"ז (ח.): ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז במהרה הן, כיצד, עכו"ם שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: וקרא לך ואכלת מזבחו. וע"ז דאגה אסתר, שמא יש בידה עוון ע"ז.

ונמצא דאסתר פחדה שעברה על ג' עבירות החמורות, וכנגד זה הצריכה אותם לצום ג' ימים, וע"ז השיב לה מרדכי (תהלים מה ט'): מור ואהלות קציעות כל בגדותיך, ואותו המזמור מדבר על אסתר, וכו', כי ג' עבירות שלך אינן אלא כריח בשמים. כ"כ

במנות הלוי בשם הרוקה, והביא כ"ז בקצרה מרן החיד"א בס' דבש לפי (מע' אסתר אות ו').

ולדרכנו נראה דמה שנתגלגל ענין ג' עבירות הללו דווקא אצל אסתר, כיון שהיא היתה תיקונה של חוה, שגרמה ג' עבירות הללו, דכפי שנתבאר בחטא עץ הדעת היה ענין של ג' עבירות החמורות ע"ז ג"ע ושפיכו"ד, ולכן צריכה אסתר לתקן ענין זה, וע"ז אמרה ו"צומו עלי".

ובזה יש לבאר מש"כ במדרש (אסתר"ר פרשה ז'): באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבחלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, וכו', אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות, ע"ש כל הענין. והביאור הוא, דאיתא בגמ' ברכות (טז:): אין קורין אבות אלא לשלשה, כלומר שאין נקראים אבות האומה הישראלית רק שלושה: אברהם יצחק ויעקב. ומעם הדבר שרק המה נקראים אבות, כיון שהמה טרחו לתקן את חטא אדם הראשון "אבינו הראשון", רק המה נקראים אבות, כיון שלכל אחד חלק בתיקון מעשה האב הראשון. לפיכך, כיון שנתעורר חטא עץ הדעת, רץ אליהו אצלם תיכף, כיום שעיסקם היה לתקן ענין זה, ולכן הלך גם אצל משה, כי משה טרח הרבה לתקן חטא עה"ד וכמו שרמזו בזהר אד"מ, אדם דוד משה, ואכ"מ. ויש להאריך.

פרק ח'

המנן העין

המנן מעורר חטא עין הדעת

והנה בגמ' מגילה (יג:): אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המנן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. ע"כ. וצריך להבין מהו הלשון: גלוי וידוע לפני "מי" שאמר והיה העולם", והיה לו לומר גלוי וידוע לפני הקב"ה, ותשובת דבר זה, כי כל ענין המנן מתחיל כבר בשעת בריאת העולם בחטא אדם הראשון.

וז"ל המדרש (אסת"ר פ"ט): וכיון שהביאוהו לפניו הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו להראות עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו, השיבתו בת קול נאה לך העין, מתוקן לך העין מששת ימי בראשית, רבנן דתמן אמרין מניין להמנן מן התורה שנא': המנן העין, דריש ליה המנן העין. וכ"כ בדעת זקנים עה"פ המנן העין: איתא במדרש, אני אומר לתלותך על עין, ועתה יגנו וישמר להמנן, שיתלה עליו. קרי ביה, המנן העין. ע"כ. עי' בד' מרן החיד"א בס' אהבת דוד (דרוש י'). ובס' דברים אחדים (דרוש ג').

ואחר שלמדנו שהמנן הוא הנחש בכבודו ובעצמו, ויש לנו לשום לב ולהבין ארחותיו העקלקלות, איך כל מעשיו ופעולותיו היו לעורר חטא הקדמון חטא עין הדעת, וכיצד הקב"ה השיב לו גמולו בראשו מידה כנגד מידה, וכל עונשי הנחש שנענש בחטא עה"ה, חזרו ובאו עליו בגלגול זה.

וזה עומק דברי חז"ל בגמ' (מגילה טז.) עה"פ: והמנן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העין אשר הכין לו. ודרשו חז"ל: הכין לו, תנא: לו הכין. וביאור הדבר,

דנתקיים בהמן ועשית לו כאשר זמם, ומה שחשב לעשות נתקיים בו והשבות לו גמולו בראשו.

וענין זה מתבאר מדברי הגמ' במגילה (יב.): שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה. א"ל וכו', מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. וכבר הק' המפרשים, דמפני עוון של מאכלות אסורות יתחייבו מיתה, והא אין עונש מיתה על מאכא"ס. וביותר קשה, דהא בנ"י אנוסים היו, דבמדרש אסתר רבה (פ"ז) מבואר, שגזר עליהם לבא. והמפרשים האריכו בתירוצים. ועימש"כ לבאר בזה בס' תורת העובר (עמ' תרצה).

אמנם להמבואר הדברים מבוארים כמין חומר, דאמנם אין בכח של הנאה של מאכלות אסורות לגרום קטרוג גדול כזה, עד שנגזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד, אמנם כאן שהיה עליהם קטרוג של חטא עץ הדעת, לזה טרח המן הרשע להכשילם בשתיית יין דווקא, כי עץ הדעת גפן היה, וכיון שנכשלו בשתית יין, נתעורר עליהם החטא הקדמון, דין גרמ'א שנגזר עליהם כליה.

ויש לראות כמה טרח במיוחד להכשילם בשתית היין, עי' בגמ' מגילה (יב.): שדרשו עה"פ "ויין מלכות רב", אמר רב: מלמד שכל אחד ואחד השקוהו יין שגדול הימנו בשנים. "והשתיה כדת אין אונס", אמר רבי אלעזר: מלמד שכל אחד ואחד השקוהו מיין מדינתו. ע"כ. וכל זה בשביל לעורר עליהם את חטא עץ הדעת.

וזה טעם הדבר שנגזירה עליהם כליה. דגם אז היה החטא ששתו יין מענבים של עה"ד, וכמו שדרשו רבותינו (ב"ר פי"ט אות ה'): א"ר איבי סחטה ענבים ונתנה לו, וכשם שבחטא עץ הדעת בעוון שתית היין, נגזרה על אדה"ר מיתה, כך חזר ענין זה בעוון שתית

היין, ונגזרה על בניי מיתה ב"מ. ומצאתי שהדברים מפורשים בשל"ה הקדוש (פ' תצוה תורה אור אות כ') וכ"כ עוד לקמן (פ' שקלים אות ד').

וכמו שבגלגול ראשון החטיא הנחש את חוה בזנות, וכמו שאמרו ביבמות (קג:): בשעה שבא נחש על חוה המיל בה זוהמא, כך עכשיו בשושן עשה כל מצדקי להחטיאם בזנות, וכמ"ש בילקוט (אסתר רמז תתרנז): אמר המן לאחשורוש אלהיהם שונא זמה הוא, העמיד להם זונות ועשה להם משתה, עכ"ל. וכן הביא להם את ושתי כשהיא ערומה. בשביל להכשילם בזנות. ואולי מה שהביאזה ערומה, זה מכוון עם קליפת הנחש שנאמר בו והנחש היה ערום.

ויש לפרש עוד שלכן הביא את ושתי כשהיא ערומה, דרצה לעורר גם בפרט זה את חטא הדעת, כי ע"י שאכלו אדה"ר וחוה מהעץ ידעו כי עירומים הם, והבן.

אמנם, הקב"ה גלגל ענין זה באופן שהיה על עם ישראל לחבין שנתעורר עליהם חטא עץ הדעת, שהרי ושתי נעשה לה זנב, וכמ"ש בגמ' מגילה (יב:): במתניתא תנא: בא גבריאלי ועשה לה זנב. והוא מכוון עם זה שאדה"ר בתחילת בריתו נעשה לו זנב, וכמו שדרשו רבותינו (ב"ר פי"ד ס"ו) עה"פ: ויהי האדם לנפש חיה, רבי יהודה אמר מלמד שעשה לו עוקץ כחיה, וחזר ולקחו ממנו מפני כבודו. ע"כ. ונמצא שלאדה"ר היה זנב בתחילת בריתו, ולזה נעשה לושתי זנב, והביאזה ערומה, להעיר ליבן של ישראל שנתעורר עליהם חטאי אדה"ר.

ונראה שענין זה נרמז במה ששאל לחכמים יודעי העיתים, הנח בגמ' מגילה (יב:), ויאמר המלך לחכמים, מאן חכמים רבנן, יודעי

העיתים, שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים. ע"כ. והנה עיקר שאלתנו היתה, מה לעשות במלכה ושתי, וצריך להבין מה ענין חכמים אלו לכאן, ולמה דווקא שאל את החכמים הבקאים בעיבור החודש, ולא חכמים הבקאים בדיני אה"ע – שבין איש לאשתו, או בדיני חו"מ – שבין אדם לחבירו. ומה תוכן הענין בזה.

ואפשר, דגם ענין זה מכוון עם חטא עה"ד, דנודע דפגימת הלבנה הוא מחטא עה"ד, וכמ"ש בזה"ק (פ' תולדות קמו). ולזה אומרים בתפילת ר"ח "ושעיר לכפר", והיינו על ענין חטא עה"ד. וז"ל השל"ה הקדוש (שער האותיות אות הקו"ף – קדושה) וז"ל: אשר נראה בעיני, שמטעם זה מתרחקים הנשים ממצות קידוש לבנה, אע"פ שמקיימין הרבה מ"ע שהז"ג, מפני שפגם הלבנה גרמה האשה הראשונה, דהיינו חטא חוה, וע"כ ניתן ר"ח להנשים, שיהו משמרות אותו יותר מהאנשים, וכדאיתא בפדר"א (פמ"ה), והובא בטור (סי' תיז). עכ"ל. ונראה שלכן מזכירים בברכת הלבנה: דוד מלך ישראל חי וקיים, כי דהע"ה הוא גלגלו של אדה"ר כנודע (עי' בילקוט בראשית מא), ואומרים חי וקיים אף שדהע"ה מקומו בג"ע, לפי שתיקן בחינת המיתה שנגזרה מחטא אדה"ר. ועי' בב"ר (פי"ט), ובתנחומא (פכ"ה), שהמאורות לא לקו עד מוצ"ש. ועי' בר"פ ח"ד (סי' לד), שביאר כיצד פגם הלבנה הוא מחטא אדה"ר.

ואפשר דכיון שישראל מונין ללבנה, לזה רצה לעורר חטא אדה"ר, ולכן ויאמר המלך לחכמים יודעי העיתים, ולא לשאר החכמים.

וזה ביאור הפסוק והמלך והמן ישבו לשתות, והעיר שושן נבוכה, וצריך להבין מבוכה זו על שום מה, וגם מה ענין המבוכה בגלל

שישב המן עם אחשורוש. ולדרכנו הביאור הוא, דעדיין היהודים אשר בשושן לא ידעו ולא הבינו למה זה ועל מה זה נגזרה עליהם הגזירה הנוראה הזאת, וחשבו שזה גזירה קטנה שיוכלו לשחדו בממון וכיוצא, ולבטל הגזירה, כי אחשורוש מלך שיכור היה והיה רגיל להכביד עליהם בגזרותיו, אבל כשראו שהמלך והמן ישבו לשתות יין, הבינו שחמא עץ הדעת נתעורר פה, ואז הבינו בדעתם גודל הגזירה, לכן תיכף והעיר שושן נבוכה. ואכן אסתר הבינה שהגזירה נגזרה מחמת ענין עץ הדעת, לכן זימנה את המן למשתה היין, וכמו שביאר דבר זה מהר"א הכהן בעל שבט מוסר במדרש אליהו, וזה לשונו (דף סה ע"ג): דכיון שהנחש גלגל מיתת חוה על ידי היין, וכמו שארז"ל בגמ' (סנהדרין ע.): אמר לו הקב"ה לנח: נח, לא היה לך ללמוד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין. לכן רצתה אסתר להתחיל בתיקון החמא ולכן בקשה להמשיך מיתת המן שורש הנחש ביין, כאשר הוא המשיך מיתתה ע"י היין. ע"כ.

פרק ט

להיות כל איש שורר בביתו – והוא ימשול בך

ובזה נבין טעם העיצה המשונה שיעץ ממוכן זה המן: וישלח ספרים אל כל מדינות המלך, אל מדינה ומדינה ככתבה, ואל עם ועם כלשונו, להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו. ותקנה מוזרה זו אינה מובנת, וכי יכול המלך לתקן תקנות מה יעשה האיש בביתו ובחומותיו. והברור בזה, דהמן נתכוין לעורר בזה חמא עץ הדעת, שבו נתקללה חוה: ואל אישך תשוקתך, והוא ימשל בך. ועם ישראל עוד לא הבינו בדעתם כי כל גזירה משונה זו היא בכדי לעורר עליהם את חמא עה"ד.

ובאמת שמגזירה זו היתה תחילת נפילתו, ונתקיים בו בור כרה ויחפרהו, דהנה כשבא המן לביתו אבל וחפוי ראש, הלך להתייעץ עם אשתו ובניו, וכנאמר: ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו, ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו, אם מזרע היהודים מרדכי, אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. ובגמ' מגילה (טז). פירשו מה שאמרו לו בני ביתו, כי אילו מרדכי היה בא משאר שבטים, היית יכול לו, אבל אם הוא משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה, לא תוכל לו. יהודה – דכתיב ביה: ידך בעורף איביך, ושאר שבטים דכתיב בהו: לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. ע"ש.

וצריך להבין, דאם באמת ידעו אוהביו וזרש אשתו, שאין לו סיכוי לנצח את מרדכי, כיון שהוא משבט בנימין, למה חיכו לו עד שיפול, ושתקו זרש אשתו וכל אוהביו מלומר לו דבר זה עד עכשיו. והלא דבר הוא.

אמנם כ' המפרשים, דכיון שהוא בטפשותו תיקן: להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו, א"כ הוא עצמו הידר לקיים דין זה ביתר שאת, ולפיכך אשתו ובני ביתו לא יכלו לומר לו דבר זה, ובור כרה ויחפרהו. ונמצא שקיבל המן את עונשו מחמת מה שגרם בחטא אדה"ר, שנתקללה חוה: ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך, שכל זה נתגלגל עליו כאן.

פרק י

באשר עשה בן יעשה לו

המן מקבל כל עונשי הנחש

ומעתה נתבונן היטב, איך הקב"ה השיב להמן גמולו בראשו, וחטא עץ הדעת נתגלגל עליו הוא הנחש בעצמו, וחזרו כל קללות

חטא עין הדעת עליו עצמו. וכמ"ש הגר"א בחידושי אגדות (בכורות ח:), וז"ל: ואמרו המן מן התורה מנין, שנאמר המן העין, והענין כי המן ועשרת בניו המה הס"א והנחש, ותלו אותו על העין על סיבת עין הדעת, וזהו סיבת מיתתו. עכ"ל. ויש להתבונן ולראות איך הקב"ה משלם לשונאיו מידה כנגד מידה.

דרשו רז"ל עה"פ בלילה ההוא נדדה שנת המלך – למה נדדה – לפי שראה בחלומו את המן נוטל סייף להרגו ונבהל והקיץ משנתו (פדר"א פ"נ), ויש לבאר טעם הדבר שנתגלגל תחילת ההצלה באופן זה ע"י חלום, כיון שהשינה היא א' משישים במיתה (ברכות נז:), וכל ענין המיתה נגזר מחטא עין הדעת, לפיכך נתקיים בהמן והשבותו לו גמולו בראשו, שתחילת נפילתו היתה בחלום.

והנה דרשו רז"ל במדרש (אסתר רבה פ"י פ"ט. ופרקי דרבי אליעזר פ"נ, ע"ש): והמלך קם בחמתו ממשתה היין על גנת הבית, מה עשה, מיכאל המלאך התחיל מקצץ את הנטיעות לפניו, וראה המלך כן, אמר לו מה זה, א"ל אני מבניו של המן שכך צוני אבא, מיד וחמתו בערה בו, והוסיף חמה על חמתו, ושב אל משתה היין והמן עמד לבקש על נפשו, מה עשה מיכאל דחפו על אסתר, והיתה מצעקת אדוני המלך הרי הוא כבשני לפניך, ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ושמע המן הדבר הזה ונפלו פניו, וכו'. וכ"ה בקצרה בש"ס (מגילה טז.).

ודברי חז"ל הללו כולה מקשה אחת היא. ראשית, למה החל מקצץ בנטיעות לפניו, ולומר שהמן ציוה לעשות כן, בעוד שהוא אינו אמת אלא שקר גמור. והלא המן נמצא לפניו ויכול להכחיש את הדברים. גם צריך לחבין מה הטעם שמיכאל דחף את המן על אסתר, ומה המכוון בזה.

ועל כולנה יש להבין, עוד אסתר היתה מצעקת אדוני המלך הרי הוא כבשני לפניך, והלא לא היו דברים מעולם, ומי התיר לה לשקר שקר גם כזה, והלא אין החי מכחיש את החי. וכבר תמה כן מרן החיד"א בס' נחל אשכול (פ"ז פ"ח).

אמנם כיון שידענו שהמן הרשע הוא הנחש, וברצותו לגלגל על עם ישראל עוון עה"ד, נתקיים בו והשבות לו גמולו בראשו, נבין היטב כל את כל החזיון הלזה.

ראשית יש לבאר מה שמיכאל היה מקצץ בנטיעות, דהוא מכוון עם חטא עה"ד, כי אדם הראשון ע"י החטא נקרא "מקצץ בנטיעות", וכמ"ש בזה"ק (תקון סט דף קב:), וכל זה נגרם בגלל הנחש, וכנגד זה בא מיכאל בדמות בנו של המן, מקצץ בנטיעות, מדה כנגד מידה. (מהר"א הכהן בביאורו לפדר"א הנקרא: ולא עוד אלא).

ומה שדחפו מיכאל הוא מכוון עם מה שדחף הנחש את חוה בחטא עץ הדעת, וכמו שארז"ל בילקוט (תהלים רמז תריג) הנחש אמר לחוה למה אין אתם אוכלין מן העץ הזה, א"ל אלהים צונו שלא לאכול ממנו ושלא ליגע בו, מה עשה הנחש נטל את חוה ודחפה עליו ולא מתה, והקב"ה לא אמר אלא לא תאכל ממנו והוסיפה חוה על הצווי. ע"כ. מידה כנגד מידה. (כ"כ בס' אבות הרא"ש פאלג"י דף סב ע"ג. הובא בס' עתה באתי עמ' קצג).

ומה שאסתר היתה מצעקת אדוני המלך הרי הוא כבשני לפניך, נראה ברור שהדברים מכוונים עם מה שאמרו בגמ' שבת (קמו.) שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ופרש"י: כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא עליה, דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני – לשון נשואין. ומביאה זו נתערבב בכל הבריאה זוהמת הנחש,

ולזה טען קין להשי"ת שאין בו אשמה על הריגת הבל אחיו, כיון שהוא בא מהחלק הרע מזוהמת הנחש שהטיל בחוה, ולזה אמר: גדול עונוי מנשא, דנשא לשון נישואין, מכח הנישואין של הנחש עם חוה. וכנגד זה היתה אסתר מצעקת: אדוני המלך הרי הוא כבשני לפניך, כיון שבפעם הראשונה הנחש שהוא המן בא עליה שהיא חוה.

ועתה שלמדנו להבין, שהקב"ה שילם להמן מידה כנגד מידה, כנגד מעשיו בחטא עה"ד, נמשיך במסע המופלא הלזה, ונבין כיצד סופו של המן הוא מכוון עם מעשיו ועונשו בחטא עה"ד. והנה נאמר (ט' כה): ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים "על ראשו" ותלו אותו ואת בניו על העץ, וצריך להבין מהו על ראשו, והלא תלו את כל גופו על העץ. ודלרכנו נראה, דכיון שבחטא עה"ד נתקלל הנחש: "הוא ישובך ראש", ועונשו היה בראשו, לכן גם עתה נאמר בו ישוב מחשבתו על ראשו, ולכן נאמר בו והשבות לו גמולו "בראשו". זה כנגד זה. (בני יששכר אדר מאמר ז'). ולזה נתקיים בו והמן שב אל ביתו אבל ו"חפוי ראש".

וזכינו להבין לפ"ז טעם הדבר דעשרת בני המן נתלו כשהם כרותי ראש, (תוס' חגיגה יא. ד"ה ברום, וב"ב ק: ד"ה והכוכין, וע"ש בר"ן, וכ"ה במדרש אגדת אסתר), דמתחילה כרתו את ראשם, ואח"כ תלאום, ומעמא דמילתא לקיים בהם דין: הוא ישובך ראש בהידור.

וזה עומק דברי חז"ל בגמ' מגילה (ז:): אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. כי המן בחינתו "ארור" והקללה המיוחדת והמסוימת של המן הוא ארור,

וזה מכוון עם מה שקילל הקב"ה את הנחש (ג' יד): ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה.

וזה הביאור במעשה המובא בגמ' מגילה (טז). כשעלה מרדכי על הסוס, בעט בו בחמץ, א"ל המן הלא כתוב: בנפל אויבך אל תשמה. והשיב לו מרדכי: הני מילי – בישראל, אבל בדידכו כתיב – ואתה על במותימו תדרוך. וביאור הדבר לפי דרכנו, דכיון שהמן הוא הנחש, ועליו נאמר הוא ישובך ראש, שעל האדם לדרוך ברגלו על ראש הנחש, וזה עשה קיים מרדכי בעצמו. ורבותינו רמזו בדבריהם ענין זה, וכך אמרו בגמ' שם: אמר ליה: סק ורכב. – אמר ליה: לא יכילנא, דכחישא חילאי מימי תעניתא. גחין וסליק. כי סליק בעט ביה. פירוש, א"ל המן למרדכי עלה על הסוס ורכב, א"ל מרדכי, איני יכול לפי שנחלש כוחי מחמת הצום, "גחין וסליק", התכופה המן ומרדכי עלה על גבו ובעט בו. וכל משכיל מבין שמה שנתכופה המן ו"גחין", הוא מפני שנתקיים בו קללת הנחש, על "גחונך" תלך. ודו"ק.

ובזה נבין מה שהשכילה אסתר לשים את מרדכי על בית המן, וכנאמר: ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים היהודים. ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. וטעם הדבר, כי אסתר הבינה שכל מעשה עה"ד חזר ונתגלגל כאן, ולפיכך רצתה להשלים המלאכה, וכיון שדרשו חז"ל בילקוט (בראשית רמז לד): ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור (ג כא): א"ר אלעזר מן העור שהפשיט הנחש לקח הקדוש ברוך הוא ועשה להם כתנות כבוד לאדם ולעזרו. ע"כ. ונמצא שבגדי הנחש, המה נעשו בגדי כבוד לאדם וחיה, וכמו שבפעם הראשונה שניהם נהנו מעור הנחש, כן גם בפעם הזאת יש למרדכי ליהנות ג"כ

מבית המן הוא הנחש. (מהר"א הכהן בס' מגלה צפונות בראשית דף טז ע"ג).

והנה כוחו של המן לא היה במעשה, כי הוא עצמו לא יכל לפעול שום דבר, והכל תלוי במאמר המלך אחשורוש, וכל כוחו היה בזה שיעץ למלך אחשורוש עיצות כנגד ישראל וכנאמר: ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך, וכו', אם על המלך טוב יכתב לאבדם, ונמצא שבעצתו התחילה הגזירה, וכן אנו אומרים במטבע ברכת על הניסים: ואתה ברחמך הרבים הפרת את "עצתו" וקלקלת את "מחשבתו", שכל כוחו של המן היה רק בעיצה רעה.

ומעם הדבר, כי כוחו של המן הוא מכוחו של הנחש, והנחש עיקר חטאו להחטיא את אדם וחוה היה בעצה רעה, ולכן אמרו בגמ' שבת (שבת נה:): שגזירת המיתה בעולם זה "בעטיו" של נחש, ופרש"י: "בעטיו", בעצתו של נחש שהשיא לחוה.

וזה שנתקיים בו בהמן, והשבות לו גמולו בראשו, כי בכך התחילה ראשית מפלתו, בזה שהשיא עיצה לאחשורוש: יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, וסוס אשר רכב עליו המלך, וכו', כי בדבר אשר חטא בו קיבל את עונשו (עי' בפ' נזח"ק לאסתר שם).

ומעתה, אחר שראינו שכל ענין המגילה הוא בבחינת "גמולו בראשו", וכאשר עשה כן יעשה לו, וכל העונש של המן הוא כוון עם מה שעשה בערמתו בחטא עין הדעת, יש לבאר מש"כ במתני' מגילה (יז:): הקורא את המגילה למפרע לא יצא. וכן פסקו הפוסקים. ולדרכנו הביאור בזה, דאם קרא את המגילה שלא כדרכה, אינו יכול לעוד על סודן של דברים ולראות בחוש איך הקב"ה השיב לנחש את גמולו בראשו, ורק הקורא את המגילה

מתחילתה לסופה, כיצד המן בערמיתו עורר את הטא עין הדעת ע"י היין וע"י עוון ג"ע וכו' וכמשנ"ת, רק כך יכול להבין גודל הנס, אשר השבות לו גמולו בראשו.

ויש לומר עוד, דזה הטעם שמגילת אסתר ניתנה ליכתב, כי אם מיתת הנחש שהביא על חוה נכתב בתורה, מיתת אסתר שהיא חוה, שהביאה על המן שהוא הנחש, כ"ש שראוי שיכתב, כיון שהוא השפלת הנחש שהוא התחלת התיקון, לכן מגילת אסתר ניתנה ליכתב מה שאין כן חנוכה, ונכון. ודוק. מדרש אליהו (דס"ה ע"ג). ועי' בפ"י מחזיר יין לרמ"א על המגילה (ג' א').

פרק יא

נחש עפר לחמו

מנהג הכתת המן

וכיון שנתבאר שהמן הוא הנחש בעצמו, יש לבאר בזה מה שמצאנו בחז"ל בילקוט (אסתר רמז תתרנ"ו): בשעה שהוא רואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי, פעם אחת נתן המלך ממון ושגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינה, נטל המן ממון שלו ואכלו ולא נשתיר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי של ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי אמר לו הלויני ממון זה שבידך אמר לו אין אני מלוך אלא אם כן תמכור נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו הרי המן עבדו של מרדכי, זבין נפשיה למרדכי בטולמא דנהמא, ע"כ.

וכיצד כתבו ביניהם את השטר שהמן עבדו של מרדכי, מבואר במדרש שהמן כתב את השטר על סנדלו של מרדכי (אגדת אסתר, הובא בתו"ש עמ' קסא), וכן הוא במדרש אגדת אסתר עה"פ: ובראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו,

שהגביה מרדכי את נעלו להראות השטר. לכן המן כעס מאוד,
וכנאמר: וימלא המן חימה. ע"ש.

וצריך להבין מדוע כתבו זאת על נעלו של מרדכי, ומה שורש
הענין בזה.

ונראה ברור, כי ידוע מש"כ בספח"ק (ע"י פע"ח שער יוח"כ פ"ד),
כי ענין הנעל הוא משורש הנחש, וד"ו נרמז בפסוק: נ'חש ע'פר
ל'חמו (ישעי' סה כה), ר"ת נע"ל. וכבר כ' לעיל דעמל"ק הוא
אותיות מעקל, ונרמז בפסוק (ישעיהו כז א'): ועל ל'ויתן "נחש"
עקלתון, וכ' מרן החיד"א בחומ"א שם, דתיבות ל'ויתן נ'חש
ע'קלתון ר"ת נע"ל. ע"ש. ומעם הדבר, כי טומאת המנעל היא
משורש הנחש בחטא אדם הראשון, שנאמר: ויעש ה' אלוקים
לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (בראשית ג' כא), וארז"ל
(ילקוט בראשית רמז לד): ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור, א"ר
אלעזר מן העור שהפשיט הנחש לקח הקדוש ברוך הוא ועשה
להם כתנות כבוד לאדם ולעזרו. וכמ"ש בתרגום יונתן שם וז"ל:
ועבד ה' אלהים לאדם ולאִינתתיה לבושיִן דיקר, מן משך חיויא
דאשלח מניה, על משך בשריהון, חלק שופריהון דאשתלחו
ואלבישינון. פירוש: שעשה להם לבושי כבוד מעור הנחש שפשט
ממנו, על עור בשריהם, תחת המלבושים המעולים שהופשטו
והלבישם. וכן הוא בפדר"א (פ"כ). (ונתבאר היטב בע"ח שמ"ט
סופ"ד). ונמצא שהכתנות עור המה העור שהפשיט הקב"ה מן
הנחש.

וזה טעם הדבר שביוה"כ שאין לשמן חלק בו ולזה אין הולכים
ביוה"כ פ' במנעל של עור, כי אין לס"א חלק ביום זה. (ודורשי
רשומות רמזו דבר זה כי השמן עולה בגי' שס"ד, וימות השנה
המה שס"ה, להורות כי יום א' בשנה אין לו חלק בו והוא יוה"כ).

ומרדכי שידע שהמן הוא הנחש שורשו הוא בנעל, לפיכך כתב את השטר בנעלו, כי הוא חלקו ונחלתו.

ובזה יתבאר ענין נוסף, שמצאנו שממוכן זה המן, היה הדיוט קופץ בראש, והוא זה שבעצתו נהרגה ושתי, וכנאמר: ויאמר מומכן ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עושה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך, וכו', אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. ונמצא שמי שהגדיל את המדורה ברעתה של ושתי זה המן הרשע, ויש להבין מה ראה המן להתנכל לושתי כ"כ.

ורבותינו עמדו ע"ז במדרש (אסת"ר פ"ד ו') והשיבו: מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה מכאן שהדיוט קופץ בראש, וכו', ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן. ופי' המתנו"כ: לפי שושתי היכתה את המן במנעלה על פניו, ולכן רצה ליפרע ממנה. ולדרכנו טעם הדבר, דכיון שב"ד של עלה אין עונשין אא"כ מזהירין (עי' סנהדרין נו:), א"כ המן קיבל כבר אזהרתו, כי סופו כנחש שיתקיים בו והנחש היה ערום, לפי שהפשיטתו מעורו, ולזה קיבל מכות מושתי במנעלה.

ובזה נבין דברים סתומים שכתב רבנו הבא"ח (פ' תצוה ה"ח וה"י) וז"ל: והמנהג להכות ברגליו על הקרקע כשאומרים שמות עשרת בני המן, ויש נוהגים להכות בידם על הקרקע, ואין זה מנהג יפה אלא ראוי להכות בסנדלים שברגליהם. כתב הגאון יעב"ץ ז"ל על אביו הגאון ז"ל שהיה מכה ברגלו, וטופח בסנדלו, כשמזכיר שם המן בקריאת המגילה. ואני רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון. עכ"ל. ולכאן דבריו אין להם פשר, דמה לי

אם מכה את המן בנעלו או בידו, והעיקר המכוון למחות את שמו מתחת השמים.

ולדרכנו הדברים מאירים, כי עיקר מחיית המן הוא עמלק הוא במנעל דווקא, אשר שם חלקו וחבלו, ויש להמתיק את הדין בשורשו.

פרק יב

ויתלו את המן על העץ – נאה שיתלה קוץ על קוץ

וזה טעם הדבר שהמן רצה להרוג את מרדכי במיתה כזו לתלות את מרדכי על העץ, ולא רצה להרגו בסיף או במיתה אחרת, כי עיקר כוחו של המן הוא מכה חטא עץ הדעת, ואת ענין זה המן רצה לעורר ברשעותו, ואמנם נתקיים בו והשבות לו גמולו בראשו, שהוא עצמו נתלה על העץ בעוון עץ הדעת, שזהו סיבת מיתתו עכשיו. (ביאור הגר"א לאגדות רבב"ח עמ' לז).

ובזה יש לבאר לשון הפסוק (כא כב): וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ. (וכבר ידוע מה שדרש פסוק זה רבנו האר"י בהספדו על הרמ"ק). ו"איש" היינו איש צר ואויב, כי יהיה בו משפט מות, שהמלך יגזור עליו מות במשפטו, והומת, ותלית אותו על עץ, היינו עץ גבוה חמישים אמה, כי הוא גרם ענין זה, והוא עונונו ישא (ס' להורות נתן מועדים ח"ה עמ' שי).

ולכן אמרו חז"ל באסתר רבה (פ"ט): מאיזה עצים היה אותו העץ, אמרו חכמים בשעה שבא להכינו קרא הקב"ה לכל עצי בראשית מי יתן עצמו ויתלה רשע זה עליו, תאנה אמרה אני אתן את עצמי, וכו', גפן אמרה אני אתן את עצמי, וכו', באותה שעה אמר הקוץ לפני הקב"ה רבש"ע אני שאין לי על מה לתלות, אתן את עצמי ויתלה טמא זה שאני נקרא שמי קוץ, והוא קוץ מכאיב,

ונאה שיתלה קוץ על קוץ, וממנו מצאו ועשאו, וכיון שהביאוהו לפניו הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו להראות עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו, השיבתו בת קול נאה לך העץ, מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית, רבנן דתמן אמרין מניין להמן מן התורה שנא' (בראשית ג) המן העץ דריש ליה המן העץ. ע"כ.

ויש להבין היכן מצאו עץ כזה של קוץ שגובחו חמישים אמה, וה תוכן הענין כזה. אמנם הדבר מכוון עם מה שקילל הקב"ה את אדם הראשון: וקוץ ודרדר תצמיח לך, וקללה זו נגרמה בגלל הנחש, ולכן המן שהוטא הנחש נתלה על עץ זה. וענין זה גם שייך למלחמת עמלק, דהנה כתיב זכור ימות עולם בינו שנות דר ודר, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, (דברים ל"ב ז). וכ' בס' אדרת אליהו לבעל הבן איש חי, וזת"ד, יובן בס"ד לפרש, כי הנה ידוע מה שכתבו המפרשים על הפסוק ו"קוץ ודרדר תצמיח לך", שאדם הראשון פגם בדלי"ת שבפסוק שמע ישראל ה"א ה' "אחד", ועשאו רי"ש אל "אחר" ח"ו, וכמו כן פגם עוד ברי"ש שבפסוק לא תשתחוה לאל "אחר" (שמות ל"ד ד'), ועשאו דל"ת אל "אחד" ח"ו. כי העובד עבודה זרה הוא מחליף השיטה חס ושלום, ולכן מאחר שעשה הדלי"ת רי"ש והרי"ש דלי"ת, לכן נגזר עליו קוץ ו"דרדר" תצמיח לך, שהוא אותיות דר דר, כנגד מה שפגם בדלי"ת והרי"ש. ולכן האות ד' דאחד היא רבתה, וגדולה מחברותיה, והאות ר' דלא תשתחוה לאל אחר גם כן רבתה.

והוסיף לפרש הבא"ח, דהנה ידוע כי אנחנו צריכים לתקן פגם אדם הראשון גם כן, עד שיושלם התיקון בשלמות לגמרי. ובזה יובן לשון הפסוק זכור ימות עולם מה שנעשה מאדם הראשון ואילך, ואין רצוני בעיקר בזכירה לבדה, אלא רצוני כדי שבזכירה

זו שתזכרו מה שנעשה מאדם הראשון ואילך, אז ממילא בינו שנות "דר ודר", פירוש, רמז לפגם אדם הראשון שפגם בדלי"ת של אחד ובריי"ש של אחר כנזכר לעיל, וזהו בינו שנות דר ודר. ומה שפגמו האבות צריכים הבנים לתקן. ע"ש. ועמש"כ החיד"א בס' דבש לפי (מע' ק' אות ד').

ובס' אגרא דכלה (פ' בראשית) כ', דהנה החילוק שבין אח"ד לאח"ר הוא רק הקוין של הר' שלאחריו, וכן בהיפוך מספר ר' הוא יותר על מספר ד' מנין קו"ץ, שאם תחסר ממאתים גי' קו"ץ, ישאר מנין ד'. ולכן אמר לו השי"ת לאדם הראשון אחר החטא וקו"ץ ודרד"ר תצמיח לך, שיומשך מחטאך ספיקות ומעוותים בין ד' לר' ובין ר' לד', ששהפרש בניהם הוא מנין קו"ץ. וענין זה הוא המבואר במלחמת עמלק, דכתיב מלחמה לה' בעמלק מדר דר, כתיב חסר בלא וא"ו, כי עמלק רצה להחליף הד' בר' להיות אל אחר ח"ו כמבואר בתיקוה"ז (דף מ"ב ע"ב) בסוד קו"ץ ודרד"ר תצמיח לך. עי' בבני יששכר (אדר מאמר ב' אות י').

ובס' עמרת ישועה (פ' בשלח סי' י"ד) הוסיף, דאיתא בגמ' סוטה (כ'). שהתנא רבי מאיר כשכתב ס"ת היה נוהג להטיל קנקנתום בתוך הדיו, כדי שהכתב לא יוכל להימחק כי ר' מאיר סובר שראוי לחוש לזכוב דילמא אתי ויטיב אתגיה דדלי"ת ומחיק ליה, ומשוי ליה רי"ש. וביאור הדבר כי עמלק גימטריא "אל אחר" ועמלק נקרא זכוב, לפי שרץ אחר דמן של ישראל כזכוב (עי' בבבלי חמורים סו"פ בשלח), ורבו של ר' מאיר היה אלישע בן אבויה, הנקרא "אחר" (עי' חגיגה טו.), ומכיון שר' מאיר היה תלמידו של אחר שנכשל בקליפת עמלק, שהוא זכוב, לכן חשש שיוריד את

הקוץ של הדלי"ת דאחד לעשות ממנו אל אחר. ודפח"ח. ועימשנ"ת בזה בס' כתר מלכות (מאמר כט). ומעתה כיון שהמן הוא עמלק, פגם בקוץ של האות רי"ש, וכוחו של עמלק הוא הנחש מכח החטא של אדה"ר, שבו נאמר וקוץ ודרד"ר תצמיח לך, לכן נתקיים בו והשבות לו גמולו בראשו, ותלו את המן על עץ של קוץ. והבן.

פרק יג

הדר קבלוה בימי אחשורוש

והנה בחג הפורים מצאנו דבר פלא שהיה בו בחינה של מתן תורה, וכלל ישראל קיבלו את התורה מאהבה מחדש. וכמ"ש בגמ' שבת (פח.): הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קימו מה שקיבלו כבר. וצריך להבין טעמו של דבר. ולדרכנו הדברים מוכרחים מעצמם שהיה על ישראל לקבל את התורה מחדש, כי בזמן מתן תורה פסקה זוהמת הנחש, וכמ"ש בגמ' שבת (קמו.): בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני – פסקה זוהמתן, ע"כ. ועכשיו שהורה ונתעוררה עליהם זוהמת הנחש, הוצרכו לקבל את התורה מחדש, בשביל לבטל את זוהמת הנחש.

ודבר זה רמזו כי אחשורוש עולה בגי' זוהמ"ת הנח"ש, ואסתר כשהבינה דבר זה, שהטא הקדמון שוא שנתעורר עליהם חטא עין הדעת, שלחה לשאול: ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה, ותצוהו על מרדכי, לדע"ת מה ז"ה ועל מה ז"ה, דז"ה ר"ת זוהמת הנחש, והיינו דלמה חזרה ונתעוררה שוב זוהמת הנחש מחטא עין הדע"ת עכשיו, ונרמז דז" כי ושת"י המלכ"ה עולה בגי' זוהמ"ת נח"ש, וכמ"ש ורמזה בדבריה דבר זה, כי בזמן מתן תורה פסקה זוהמת הנחש, ע"י קבלת התורה, ועל הלוחות כתיב: והלוחות כתבים משני עבריהם מז"ה ומז"ה

הם כתובים (שמות לב טו). ולכן אמרה למה זה ועל מה זה, דחורה זוהמת הנחש שנתבטלה במתן תורה. כ"כ בס' דברי אסתר (על מגילת אסתר מהגה"ק מהרא"ל מלאנצוט, ד"א: בתוס"נ. ועי' בתנופה חיים להגה"פ אסתר דף שג ע"ד. ויש ליתן את הדעת ע"ז שבמלחמת עמלק כתיב (שמות יז יב): ואהרן וחור תמכו בידיו מו"ה אחד ומו"ה אחד. והמשכיל יבין).

וכיון שהגענו למצב של נתינת התורה מחדש, נבין מאוד את ענין מרדכי ואסתר לכאן, דהנה בגמ' מגילה (י:): יעלה ברוש – זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים, שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן: מרי דכי. וכו', יעלה הדם – זו אסתר הצדקת, שנקראת הדסה, שנאמר ויהי אמן את הדסה. ונמצא שמרדכי ואסתר המה מכוונים כנגד חוש הריח. וצריך להבין שורשם של דברים.

וביאר בבני יששכר (חודש אדר מאמר א' אות י'), דכל החושים נפגמו בחטא עין הדעת, ראייה, מישוש, אכילה, שמיעה, חוין מחוש הריח, כי בכל החושים נשתמש אדה"ר בחטאו, וכמדוקדק בלשו הכתוב, וטרא האשה – חוש הראייה, ותקח מפריו – חוש המישוש, ותאכל – חוש הטעם, וישמעו – חוש השמע, אבל חוש הריח לא נזכר שם, כי חוש הריח לא נפגם כל כך כשאר החושים, לפי שלא נשתמשו בו אז. ולפיכך מרדכי ואסתר שענינם לתקן חטא אדה"ר, היה להם כח כמו לפני החטא.

ולפי דבריו הקדושים נבין היטיב ד' הגמ' על מתן תורה (שבת פה:): ואמר ריב"ל: מאי דכתיב לחיו כערוגת הבשם – כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה, נתמלא כל העולם כולו בשמים. וענין ריח הבשמים לכאן, דכיון שמתן תורה ענינו לטהר את ישראל

מזוהמת הנחש, לכן היה צריך לחוש הריח לא נפגם בחטא אדה"ר, וכמ"ש בשם משמואל (שבועות תרע"א) דקבלת התורה שהיא עין החיים היפוך עין הדעת טוב ורע, שהיה תיקון על חטא עין הדעת, היה צריך להיות בחוש שלא נתפגם שהוא חוש הריח, וממנו מתפשט התיקון ליתר החושים שלא נתפגמו. ע"ש.

ובזה זכינו להבין היטב מדוע מרדכי ואסתר ענינם מורה על חוש הריח, וכמ"ש בבנ"י שם, דכיון שהצליחו בתפקידם לתקן חטא אדם וחווה, ובוזה להציל את כלל ישראל מסכנה, לכן נקרא שמם על שם חוש הריח שהוא החוש היחיד שלא נפגם בחטא אדה"ר, ונשאר בשלמותו, כי מרדכי ואסתר היו מושלמים בתיקון החטא. ולזה נקרא מרדכי בשם שמר שהוא א' מסממני הקטורת להורות שהקטורת מבטלת את המיתה. ועי' בביאור הגר"א למגילה (ב' ה'), וצרף לכאן.

פרק יד

פורים על שם הפור

ומעתה נבא ליישב קושיית המפרשים, מדוע פורים נקרא ע"ש הפור, וכמו שתמה בבני יששכר (חודש אדר מאמר ד') וז"ל: על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור וכו' (אסתר ט כו). מהראוי לתת לב מה נשתנה קריאת שם המועד הזה מן כל השמות של כל המועדים, שהשמות של כל המועדים נקראים על שם הנס, היינו חג הפסח על שם הפסחה והדילוג, וכן השם הנקרא בתורה חג המצות על שלא הספיק בצקם של אבותינו וכו' ואכלו מצות, חג הסוכות כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וכו' (ויקרא כג מג), וכן הוא מהראוי שיהיה המועד נקרא על שם הישועה והנס ולא על שם השעבוד והיסורין והצרה לשונאי ישראל, ובכאן ותהי להיפך קראו שם המועד פורים על שם הפור

אשר הפיל המן פור הוא הגורל להרע לישראל, ע"ש מש"כ לפי דרכו.

אמנם לדרכנו הדברים מאירים, דכוונת רבותינו לגלות ענין זה שהקב"ה הקדים רפואה למכה, שלא יוכל המן לעורר עליהם חטא עין הדעת, דהנה איתא במדרש (אסת"ר פ"ז יא): תני כשאמר המן הרשע לאבד את ישראל אמר היאך אני שולט בהן הריני מפיל גורלות, אמר לו הקב"ה, רשע בן רשע גורלך עולה להצלב, הפיל פור הוא הגורל, עליו נפל הגורל, למה, (תהלים קכ"ה) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, בתחלה הפיל פור בימים שנאמר מיום ליום, וכו', כיון שראה אותו רשע שאין הגורל נופל בו בימים חוזר לחדשים, התחיל בחדש ניסן ועלה בו זכות פסח, וכו', עלה ראש חדש אדר ולא מצא בו שום זכות התחיל הרשע לשמוח, חוזר ובדק במזלות טלה זכות פסח וכו', בא לו מזל דגים שהוא משמש בחדש אדר, ולא נמצא לו זכות, ושמה מיד ואמר אדר אין לו זכות, ומזלו אין לו זכות, ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן, והוא לא ידע שבאחד באדר מת משה ובאחד באדר נולד משה, ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקב"ה רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין, א"ר חנן הדא הוא דכתיב ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם. ע"כ.

ונמצא ששמוח על הפור בחודש אדר לפי שמזלו דגים, וכבר ידענו, שהדגים המה הבע"ה היחידים שלא הטאו בחטא עה"ד, וכמ"ש ענין זה הגרצ"ה מלובלין בס' פרי צדיק (פ' ויקהל או"ג), וזת"ד, דכיון שעונג שבת בא לתקן קלקול הראשון מהנחש, ומין דגים לא היו בקלקול חטא עה"ד, כי היו נכנסין במים וגם לא מתו במבול, וגם אין בהם שום כירור מאיסור אכילת חלב דם וטריפות,

ולכן מבואר בגמ' (שבת קיח:) במה מענגו, בתבשיל של תרדיו, ודגים גדולים, וראשי שומין. עכ"ד. וחיפשתי אם יש לדבריו מקור בד' האר"י והמקובלים, ולפי שעה לא מצאתי. אמנם לכאן' כדבריו מדוקדק מד' המדרש (ב"ר פ' יט ה') שרבותינו דרשו עה"פ: ותקח מפרי ותאכל, האכילה את הבהמה ואת החיה ואת העופות, ע"כ. ומשמע שאת הדגים לא האכילה. ולד' הגרצ"ה י"ל עוד, דלכן אין הדגים צריכין שחיטה, ואינם באים לקרבן, כיון שאין בהם תקון חטא עה"ד. ונראה שלדבריו יתבאר מאוד מש"כ בגמ' ברכות (ט:): וינצלו את מצרים, עשאוה כמצולה שאין בה דגים. והיינו דכיון שעיקר הירידה למצרים היה לתקן כל ניצוצי הקדושה שנתפזרו מחמת חטא אדה"ר (וכמ"ש בס' הליקוטיו פ' שמואל), וביאר רבנו האר"י, דכל ענין הרכוש גדול שהוציאו ממצרים הוא ניצצות הקדושה כידוע, וכ' המפרשים דלכן אסור לירד למצרים כיון שגמרו התיקון שם, לזה אמרו חז"ל, עשאוה כמצולה שאין בה דגים, להורות שהצליחו לברר הכל כמו קודם חטא אדה"ר.

ומעתה זכינו להבין היטב מדוע נקרא פורים ע"ש הפור, כי הפור הוא ענין מרכזי בנס הצלתן של כלל ישראל, וכיון שעיקר כוחו של המן הוא מחטא עה"ד, קורא הדורות מראש, הקדים רפואה למכה, הפר עצתו וקלקל מחשבתו, ולזה גלגל הדברים שהפור יפול על חודש אדר שמזלו דגים, וכיון שהדגים לא חטאו בחטא עה"ד, לזה נתעלה מזלן של ישראל, ולא עלה בידו להפק זממו.

ומעתה נבין מאוד מש"כ בגמ' תענית (כט:): כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה.

וּפְרָשׁ"י מִשְׁנַכְנֵם אֲדָר: יְמֵי נְסִים הָיוּ לְיִשְׂרָאֵל, פֻּרִים וּפְסַח. וְהַמְּפָרְשִׁים שָׂאֵלוּ, דָּאָם מֵרַבִּין בּוֹ בְּשִׁמְחָה לְפִי שְׁחֹדֶשׁ אֲדָר יְמֵי נִסִּים הֵם, א"כ מַה גִּרַע כּוּחוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ נִסִּים שֶׁבּוֹ יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְקִרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. וּמַה גִּרַע כּוּחוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ כִּסְלִיו שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים וְאוֹמְרִים גַּם בּוֹ בַּתְּפִילָה "וְעַל הַנִּסִּים".

אֲמַנָּם לְדַרְכָּנוּ הַדְּבָרִים בְּרוּרִים מַעֲצָמָם. דִּכְבֵּר כ' בִּסְפֶּה"ק דְּכָל תְּפִקִּידָנוּ בְּזֶה הָעוֹלָם לְבַרֵּר נִיצְצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְפָּזְרוּ חֲטָא אֲדָה"ר, וּלְתַקֵּן חֲטָא עַה"ד, וּמַעֲתָה כִּיּוֹן שֶׁבְּחֹדֶשׁ זֶה הוּא הַזְּמַן הַיּוֹתֵר מֵתוֹקֵן מִחֲטָא עַה"ד, לִזְהָ בְּרִיא מִזְלוֹ. וַיֵּשׁ לְהֶאָרִיךְ. לְאוֹר הַמְּבוֹאֵר, נִרְאָה לְכָאוֹ דִּישׁ עֲנִין לֹאכּוֹל בְּסַעֲוֹדַת פֻּרִים דְּגִים דּוּקָא. וְיִל"ע בְּסַפְרִים אִם הוּבָא מִנְהַג זֶה, וּכְעַת אֵין הַפְּנְאִי מִסְכִּים.

פֶּרֶק טו

עַד דְּלֹא יִדְעַ – תִּקּוּן עֵין הַדַּעַת

וּמַעֲתָה זָכִינוּ לְהַבִּין דִּין הַגִּמ' (מִגִּילָה ז'): אֲמַר רַבָּא, מִיַּחֲיִיב אִינִישׁ לְבִסּוּמֵי בְּפוּרִיא עַד דְּלֹא יִדַּע בֵּין אֲרוּר הַמֶּן לְבִרוּךְ מִרְדְּכִי. וְכֵן פִּסְקוֹ הַפּוֹסְקִים (שׁו"ע סי' תרצח).

וְהִנֵּה נִסְתַּפְקוּ הָאֲחֵרוֹנִים ז"ל, אִם חַיִּיב לְהִשְׁתַּכַּר בֵּינָן דּוּקָא, אוּ דִּי בִּזְהָ שִׁישְׁתַּכַּר, אִפִּי' עַל יְדֵי שְׂאָר מִשְׁקִין הַמִּשְׁכָּרִים, וְכִבֵּר חֲקַר בִּזְהָ הַגִּר"י עֲנָגִיל בְּגִלְיוֹנֵי הַש"ס ש"ס. וְהִנֵּה מוֹד' רַש"י שֶׁם נִרְאָה דְּדוּקָא בֵּינָן, וְכֵן מִשְׁמַע מִל' הַרְמַב"ם (פ"ט מִמִּגִּילָה הַט"ו), וְכֵן נִרְאָה מוֹד' הַמְּקוֹבָלִים דְּבַעֲיִנָן יֵין דּוּקָא, עִי' מִחֲבֵרַת הַקּוֹדֶשׁ (ד"ה מִהֲרִין זֶלַה"ה וְהִנֵּה שְׁכוּי). עִי' לְהַגְרִיח"ס בִּס' יָד סוֹפֵר ח"ב (סי' ו'), וְלְהַגְרִיח"ה אוֹהֵב צִיּוֹן בִּס' עֵתָה בָּאתִי (עַמ' קלח). וּבִשְׁלָמֵי תוֹדָה (פֻּרִים עַמ' שְׁכָה).

והנה המתבונן יראה, שכבר ענין היין נזכר כמה פעמים במגילה, דמתחילה כל המשתה שעשה אחשורוש משתה שבעת ימים היה של יין, וכ"כ הידר בזה עד שגזר שהשתיה כדת אין אונס. וגם אסתר שהזמינה את המן פעמיים היה זה למשתה של יין, וכנאמר: יבא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו (ה' ד'), והמן נשתבח בזה שאסתר הזמינה רק אותו למשתה אשר עשתה אסתר, וגם בנצחון היהודים כתיב שעשו אותם ימי משתה ושמחה, ונמצא שהיין הוא ענין מרכזי בכל ענין סיפור המגילה.

ונראה ברור שהדברים מכוונים עם מה שאמרו רז"ל שעץ הדעת גפן היה, וכיון שלמדנו שהמן עיקר מחשבתו היתה לעורר את חטא עץ הדעת, ועיקר הקטרוג על עם ישראל היה מענין עץ הדעת, לזה עיקר הנסיון של עם ישראל היה שלא להשתתף במשתה של היין, ואם היו עומדים בנסיון, אפשר שלא היתה באה הגזירה הזאת לעולם, ועתה שנהנו מסעודה זו, נגזרה הגזירה.

ומעתה נראה שזכינו להבין דברי הפוסקים שכתבו שיש ענין להשתכר ביין דווקא, כיון שכל ענין נס הפורים הוא סביב היין. ויש להעמים ביאור זה בד' הבאה"ל (ר"ס תרצה). ואולי יש להוסיף, דלכן יש ענין מיוחד ביין אדום שדומה לדם, וכמ"ש אל תרא יין כי יתאדם (משלי כג לא), והוא מכוון עם מה מה שנגזר מיתה בחטא עה"ד, וכמ"ש חז"ל דע"ז נאמר שופך דם האדם.

ויבואר בזה מש"כ בבני יששכר (אדר מאמר א') דצירוף שם הוי"ה הנכבד המאיר בחודש הזה הוא: ההי"ו וכמ"ש במשנת חסידים (מס' אדר פ"א), ויוצא מסופי תיבות הפסוק אוסרי לגפן עיר"ה ולשורק"ה בני אתונ"ו (בראשית מט יא). ע"ש. כי כל

עניינו של חודש אדר הוא מענין הגפן. ואולי יתבאר בזה גם מש"כ בבנ"י שם דחודש אדר הוא מכוון כנגד החוטם. ולדרכנו אפשר שכיון שבחודש זה נעשה תיקון הטא אדה"ר, הוא מכוון עם מה שנתקלל אדה"ר בזעת "אפך" תאכל לחם, וכ' החזקוני: זה החוטם שמוזע ראשון בעת המורה. ולזה חודש אדר כנגד החוטם. ודו"ק.

ובזה נבין הענין שצריך לשתות יין עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, וצריך להבין טעם הדבר שנמיינו להשתכר עד כדי איבוד הדעת, ואין די בשתיית רביעית יין, אלא צריך לשתות לשוכרה. וכבר תמה כן הביאור הלכה (ר"ס תרצה), וז"ל: וא"ת הא"ך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השיכרות למכשול גדול. ע"ש מש"כ.

אמנם כיון שלמדנו שעיקר שתית היין היא כנגד הטא עין הדעת, הדברים מבוארים מאוד, כי באכילת אדם הראשון מעין הדעת טוב ורע, גרם לשיבוש הדעת בהבחנה שבין הטוב והרע, כי "דעת" עינינה היכולת להבחין בהבדל בין דבר לדבר, וע"ז אמרו בירושלמי (ברכות פ"ה ה"ב): אם אין דעת הבדלה מניין. ובחטא עין הדעת נתערבבו הטוב ורע, וכמ"ש בנפה"ח (ש"א פ"ו), ונתקלקל ענין הדעת, אשר לכן צריך לקיים מצות שתית היין עד כדי איבוד "הדעת" (מחברת הקודש). (ונרמז ענין זה בתיבות "לבסומי" בפוריא, שענינו להכניע את הס"מ, ע"י שמפריד האותיות ומוסיף ביניהן אות ו'. שם). ורבותינו רמזו ענין זה בגמ' עירובין (סה.): אמר רבי חנינא: כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו, שנאמר וירח ה' את ריח הניחח וגו'. והיינו דעיקר היין הוא

תיקון חטא עה"ד, וכמ"ש המקובלים שזה עיקר טעם מצות שתית היין בקידוש והבדלה ובשאר מצוות. ואכ"מ.

פרק טז

ויבא לו יין וישת – טעם לדין שתית היין

והנה כיון שהמן הוא עמלק שבא מעשיו, היה נראה לומר טעם חדש לחיוב אכילת בשר ושתית יין בפורים, שהדברים מכוונים עם מה שהביא יעקב לאביו יצחק בשר ויין בשביל לקבל הברכות, (וכ' בספח"ק דמרדכי הא גלגול יעקב, והוא ענין שלם בפנ"ע. ואכ"מ), ומפרש הזוה"ק (פ' תולדות דף קמו.) דרבקה שהיא גלגול חוה רצונה היה להחזיר את הברכות לעולם, אחרי שבגללה נגרמה הקללה של המיתה בעולם, ולכן עשתה ב"ערמה" ליטול את הברכות מהנחש הוא עשיו, בדיוק כמו שהנחש בא בערמה לחוה, ועתה הפכה את הקללה לברכה. ויעקב שהוא גלגול אדה"ר, היה צריך להכניע את הנחש, וזה טעם הדבר ששלחה את יעקב לקחת הברכות מיצחק. ונראה ברור, שטעם הדבר, דכיון שבחטא עץ הדעת היה גם ענין של אכילה וגם של שתיה, וכנאמר: ותקח מפריו ותאכל, שהוא ענין אכילה, וגם היה שתיה וכמו שדרשו רבותינו (ב"ר פי"ט אות ה'): א"ר איבי סחמה ענבים ונתנה לו, לכן היה צריך יעקב להביא גם מאכל וגם משקה. ועיי' (בהקדמה לניצוצי אור תשע"ח) שנתבאר ענין זה בס"ד.

ונראה, דכיון שבפעם הראשונה היה על יעקב לתקן חטא אדה"ר ע"י שיקח את הברכות מעשיו הוא הנחש ע"י בשר ויין, ה"נ הדברים מכוונים גם בסעודת פורים, ולכן צריך גם לאכול בשר וגם לשתות יין, כנגד זה שיעקב הביא לאביו בשר ויין, משום שבחטא עה"ד היה גם מאכל וגם משקה. ושורש לזה נראה ממה

שכתב מהר"י ג'קאטיליה בס' שערי אורה (שער ה') לבאר דמה שקירב יצחק את עשיו, כי ידע שבניו עלולים לחטוא ולסבול בגלות, והעדיף שיהיו בגלות אדום, מאשר בגלות נכרים שבעים אומות, וכ' שזהו סוד הפסוק (דברים כג) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. ע"ש. ונמצא שכל מעשיו של יצחק מכוונים כנגד זה שינצלו בניו מגלות עשיו הוא אדום, הוא עמלק. ולפיכך נראה פשוט, דכיון שנתבאר שבשביל לקחת הברכות מעשיו היה צריך גם בשר, וגם יין, והכל כדי לתקן חטא אדם הראשון, א"כ גם בפורים בשביל לתקן ענין זה צריך גם בשר וגם יין. ובס"ד ראיתי שכן מפרשים ענין זה מרן החיד"א בס' אהבת דוד (דרוש י' לפ' זכור דף פג.). ובס' ערך שי (או"ח סי' עת"ר). ועי' היטב בדברי הגריא"ח בשיח יצחק (דרוש לפ' זכור).

שוב מצאתי במדרש (ב"ר פ' סה אות יג) שרבותינו דרשו על מה שאמר יצחק לעשיו: שא נא כליך תליך וקשתך, כליך זו בבל, תליך זו מדי שנאמר: ויתלו את המן על העץ, וכו'. וע"ש. ונמצא שכבר חז"ל גילו לנו ברוחב בינתם שהכנעת עשיו ע"י יעקב בלקיחת הברכות הוא מכוון עם הכנעת המן ע"י מרדכי, ומעתה כיון שבמעשה לקיחת הברכות ע"י יעקב היה ע"י בשר ויין, נראה פשוט דגם בסעודת פורים יש ענין מיוחד מלבד המצוה באכילת הבשר, גם להתבסס ע"י יין דווקא. (וד' חז"ל הללו הובאו בשו"ת מקדשי השם (ח"ב סי' מב), ועפ"י כ' כאמור. ע"ש).

ומצאתי הקבלה נוספת בין תקון חטא אדה"ר ע"י יעקב בלקיחת הברכות לתקון החטא בימי הפורים, דהנה כשניגש יעקב לקחת את הברכות כתיב: (כז כז): ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. וקשה, והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, ותירץ רש"י: אלא מלמד

שנכנסה עמו ריח גן עדן. ע"ש. ויש להבין מה ענין ריח גן עדן לכאן, ומנין היה ליעקב פתאום ריח גן עדן. ומפרש הזוה"ק (תולדות קמב:), דבגדי החמודות שלבש יעקב המה הלבושים שגזל עשיו מנמרוד, ומנין הגיעו המלבושים לנמרוד, דהכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם, היה עם נח בתבה והנחילים לנמרוד, ובשעה שהיה לובש אותם כל בהמה חיה ועוף שהיו רואין את הכתונת על נמרוד באין ונופלים על פניהן לפניו, (ילקוט שמעוני סי' סב). ועשיו הטמין את הלבושים אצל רבקה, וכשהיה לובשם לא היה לו ריח גן עדן כלל, אבל כשלבשם יעקב חזרה האבדה לבעליה, כיון שיעקב היה דוגמת אדם הראשון, ולכן חזר הריח למקומו, כיון שחזרה האבידה לבעליה. (ע"ש בפירוש דרך אמת למהרח"ו).

וענין זה מצאנו גם בנם הפורים, דכ' הגר"א בביאורו לספד"צ (דף כט ע"ג), לפרש את הפסוקים ותלבש אסתר מלכות, ומרדכי יצא בלבוש מלכות, ואמרו בזוהר, שלח לך דאתלבשו ברוח קודשא, והן הלבושים של צדיקים בג"ע, שמתחילה היה לבוש אדה"ר בג"ע, עכ"ל. ונמצא, דכמו שאצל יעקב שעסק בתקון חטא אדה"ר נתלבש במלבושי אדה"ר בג"ע, כך הענין היה אצל מרדכי ואסתר.

פרק יז

עין גבוה חמישים אמה – חמישים שערי בינה

בגמ' (סנהדרין לח:): אמר ר"ל, מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם, מלמד שהראתו הקב"ה לאדם הראשון, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר ולי מה יקרו רעיך אל. ע"כ. והמפרשים סתמו ולא

ביארו מה ראה אדה"ר להצטער במיתתו של ר"ע דווקא, וכמה גדולים וצדיקים מתו על קידוש ה'. ומה השייכות בין אדה"ר לר"ע (והדברים מטיין כי מה שדרש על ר"ע: ולי מה יקרו רעך הוא עם מה שדרש ר"ע ואהבת לרעך כמוך).

ומתחילה היה נראה, דהנה בחגיגה (יד:): ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכל דרך פן תשבענו והקאתו. אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום. ע"ש. והנה יש להבין מה היתה מטרתם להסתכן בסיכון גדול כ"כ ולהכנס לפרדס. וכ"כ גדולה היתה הסכנה, עד שרק ר"ע יצא בשלום.

ומצאנו בזה דברים נפלאים מרכינו האר"י הקדוש, בשער מאמרי רז"ל שם שכ' וז"ל: הנה אחר שאדה"ר חטא החטא העצום ההוא, אשר עדיין פירותיו אנו אוכלים בעוה"ז ולא נתקן עד ביאת המשיח, והנה ד' חכמים אלו היו מופלגים בחכמה ובחסידות, כנודע, והיו צופים ברוח"ק ובמעשה מרכבה, ועלה בדעתם לתקן הפגם ההוא שנפגם ע"י חטאו של אדם הראשון, או לפחות לתקן החלקים של שרשי נשמתם הנאחזים באדה"ר, וכו'. והובא בבן יהוידע שם. ע"ש. והאריך בזה הלש"ם בספר הדע"ה ח"ב (ענף כב), ע"ש. ונמצא לפ"ז, דר"ע שיצא בשלום, אכן הצליח במשימתו, וסייע בתקון חטא אדה"ר, ומעתה יתכן דלכן אדה"ר נצטער במיוחד ובמסוים במיתתו של ר"ע.

ועוד נראה לבאר טעם הדבר שנצטער אדה"ר במיתת ר"ע, דהנה איתא בגמ' ר"ה (כא:): חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים.

ונודע דאדם הראשון היה מוכן להשיג שער הנו"ן, ובחטא אדה"ר הפסיד שלא השיג שער הנו"ן, וכמ"ש הגר"א (ספר יצירה פ"א מ"א אופן ג'), וזת"ד: שער הנו"ן לא נגלה לשום בריה, רק אדם הראשון הוכן להשיגה, ובחטאו נאמר בו: ויגרש את האדם, וכיון שהוכן למות אי אפשר להשיג סוד זה, וזהו סוד כי לא יראני האדם וחי. עכ"ל.

ודבר זה נתגלגל ע"י הנחש ברשעותו, וכמו שביאר דבר זה בסה"ק יערות דבש ח"ב (דרוש ט'), וזת"ד בקצרה: כי שער החמשים אי אפשר לחי להשיגו, והוא בכלל: כי לא יראני האדם וחי, כי בהשיגו אור גדול כזה תתדבק נפשו, למעלה ותתפרד מגוף כי תתאווה לאור עליון, כי כל המשיגים אור רב, נפשם בשורש למעלה לכך לא יראני אדם וחי.

וזה היה פיתוי הנחש לחוה, דכיון שאדם היה במעלה נשגבה למאוד והשיג מ"ט שערי בינה ונחסר מעט מאלהים, ואמר הנחש דמה שאמר ה' שלא תאכלו מעץ הדעת כי תמותון, לא בתורת עונש הוא, אלא מחמת רוב המעלה שתשיגו, דכיון שתשיגו שער החמשים, ולרוב המעלה "והייתם כאלהים", א"כ בעל כרחכם תמותון, כי תפרד הנפש מהגוף. עכ"ד היערות דבש.

והנה איתא במדרש רבה (פ' חוקת פי"ט אות ו'): דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו (איוב כח י') וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו. וכ' מרן החיד"א בס' דבש לפי (מע' מ') אות טו): כתב הרב עיר וקדיש מהר"י צמח ז"ל בכ"ו, דמשה רבינו ע"ה השיג וידע במ"ט שערי בינה, ועוד השיג שער א' מנ' שערים של שער הנ'. ע"כ. ונמצא דמרע"ה לא השיג נ' שערי בינה. ובאמת שכבר מקור הדברים בד' רבנו האריז"ל בס' הליקוטם (פ' ויחי דף קכב. ד"ה ואני נתתי): שכ' בענין התגין של

האותיות, וז"ל: ור"ע היה דורשן והשיג מקום המחשבה לשער החמישים מה שלא השיג משה רבנו. ע"כ. וחוסף לפ"ז החיד"א שם: ואם נאמר שנגלו לו כל הם שערי שער הנ', א"ש מ"ש רז"ל: הן כל יקר ראתה עינן זהו ר' עקיבא, רמז כ"ל גי' נ', ר"ל נ' שערים' משער הנ' שהוא יקר ראתה עינו, וא"ש.

ומעתה מובן מאוד טעם הדבר דאדה"ר שראה את ר"ע "שמה בתורתו" ו"נתעצב במיתתו", דשמה בתורתו כיון שראה מה שהשיג ר"ע את השער החמישים משערי בינה שאדה"ר עצמו לא הצליח להשיג, ונתעצב במיתתו, כי אלמלא חטא אדה"ר לא היה גזירת המיתה בעולם, וע"ז נתעצב אדה"ר, ואמר: ולי מה "יקרו" ריעך אל, שזה מכוון עם ר"ע שעליו נאמר: וכל "יקר" ראתה עינו.

ומשהגענו עד הלום, נבין היטב מה שרצה המן ברשעותו לעשות עין גבוה "חמישים אמה", ולא נתבאר למה צריך עין כ"כ גבוה, ולמה דווקא חמישים לא פחות ולא יותר. אמנם כיון שעיקר מטרתו של המן היתה לעורר חטא עין הדעת, וכל כוחו וחילו הוא מהחטא הקדמון, לכן רצה עין בגובה חמישים אמה, לעורר חטא אדה"ר שבמעשי הפסיד את שער החמישים, זה כנגד זה. וכבר נתבאר דבר זה ביערות דבש שם.

ומצאתי בילקוט (אסתר רמז תתרנג): אחר הדברים האלה גדל, א"ר עקיבא עד היכן גדלו עד עין של חמישים אמה, שנאמר יעשו עין גבוה חמישים אמה, מעל כ"ל עד דתחמיניה תלוי על חמישים אמה כ' עשרים ל' שלשים הרי חמישים. בשום לב לחבין כי ר"ע אשר זכה להשיג חמישים שערי בינה הוא בעל השמועה.

אמנם עדיין לא זכינו להבין מה ענינו של ר"ע לכאן, ואיזה שייכות יש לר"ע עם חג הפורים.

פרק יח

ליהודים היתה אורה – זו תורה

בגמ' מנחות (כט:): בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך, אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. וכו', אמר לפניו: רבש"ע, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. וכו'.

ויש להבין מה טענת משרע"ה "מי מעכב על ידך", "יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י", ומה השיב לו הקב"ה.

ועיין בפרש"י שכ': כתרים – כגון התגין דס"ת. מי מעכב על ידך – מה שכתבת שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים. ומבואר, שתפקידו של רבי עקיבא לדרוש ולחדש על הכתרים של האותיות שהמה התגין, וחידושים אלו שלא ניתן למשה לכתוב בתורה בפירוש, ניתן לר"ע לדרוש מהתגין.

וע"ז משה תמה, מדוע הקב"ה אינו כותב את כל התורה בתורה שבכתב, ואת מה שר"ע דורש מהתגין, שהקב"ה יכתוב בפירוש בתורה עצמה, ומדוע צריך גם לתורה שבע"פ שאינה כתובה.

וע"ז השיב לו הקב"ה: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. וכי רבי עקיבא הוא שורש תורה שבעל פה, וזה תפקידו המיוחד לו לדרוש את חלק התורה שבעל פה של

התורה, וזה חלקו המיוחד של ר"ע ולא של משה. (עי' בצאן קדשים שם שפי' כן).

ומעתה נבין מש"כ קדוש ה' הרמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ה פי"א) וז"ל: כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה, כך נפש רבי עקיבא ממחצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו לפי דעתנו, שהרי סתם משנה רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה וכו'. ע"כ. ובמגלה עמוקות (אופן ע"ב): רבי עקיבא הוא סוד תורה שבעל פה. ע"כ. (ודורשי רשומות מצאו שתיבות: "רבי עקיבא" בגי' משנה", בדקדוק).

וזה הביאור במה דאיתא בגמ' סנהדרין (פו.): אמר ר' יוחנן, סתם מתני' ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר"ש, "וכלהו אליבא דרבי עקיבא". כי כולם היו תלמידיו של רבי עקיבא שהיה שורש תורה שבעל פה, וממנו נתגלתה תורה שבע"פ לעולם. ועי' בפרש"י מגילה (ב.).

ובזה יבואר מש"כ בשטמ"ק כתובות (מ.) וז"ל: וי"ל, משום שהיה העולם שמם עד שבא ר"ע ושנאה להם, וכו', ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון כל הנביאים, לפי שכבר נשתכח תושבע"פ, עד שבא הוא ושנאה, ומשו"ה כל מי שמסכים לדעתו, שפיר קרינא עליה טובינא דחכימי. עכ"ל. ונמצא דכמו שמשה הוא בחינת תושב"כ, כך ר"ע הוא בחינת תושבע"פ, ולכן ר"ע היה במקום משה אדון כל הנביאים.

ומעתה נבין את טענתו של משה לקב"ה, דמשה בא לקב"ה ומוצאו שקושר כתרים לאותיות, כלומר דהאותיות זה מה שכתוב, אבל חוץ לאותיות זה מה שלא כתוב, זה רק רמז לתושבע"פ מה מקורה בתורה שבכתב, ומשה תמה מאוד מה

צורך לחלק את התורה שבכתב לתורה שבע"פ, בידו של הקב"ה לכתוב את כל התורה שתהיה בבחינת תורה שבכתב, "ומי מעכב על ידך". וע"ז אומר לו הקב"ה אדם אחד יש שעתידי לדרוש וכו', כי הכתרים של האותיות זה חלק התורה שבע"פ שאינו כתוב, וזה שייך לבחינת ר"ע שהוא שורש תורה שבע"פ, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ, ועדיין לא הגיע הזמן של גילוי תורה שבע"פ עד שיבא ר"ע.

וזה הביאור במש"כ בילקוט ראובני פרשת וזאת הברכה: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, נביא לא קם אבל חכם קם ומנו רבי עקיבא. ע"כ. והיינו מצד תורה שבע"פ, שבזה ר"ע גדול ממשה.

והנה מצאנו בחז"ל ב' כינויים לתורה: "יין", ו"חלב", חלב כינוי לתורה שבכתב, ויין כינוי לתורה שבע"פ, וכמ"ש בזוהר (פרשת ויחי דף רמ.) עה"פ (בראשית מט יב): חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב, דהא אורייתא, יין וחלב, תורה שבכתב, ותורה שבעל פה, כתיב (תהלים ק"ד) ויין ישמח לבב אנוש. ע"כ. וכן הוא בנביא (ישעיה נה א): הוי כל צמא לכו למים, ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו כלוא כסף וכלוא מחיר יין וחלב. ופסוק זה נדרש על התורה, וכמ"ש בב"ק (פב.) דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים. וא"כ נמצא שהמשל יין וחלב קאי על התורה. ותושבע"פ נמשלה עוד ליין שנאמר (משלי ט' ה'), לכו לחמו בלחמי ושתו מ"יין" מסכתא, ונמצא שלשון היין הוא מלשון מסכתות המשנה. ועי' בזוה"ק ח"ג (עמ' רעא): שדרשו: ויינא דאורייתא דבעל פה. ועי' להגרצ"ה מלובלין ברסיסי לילה (סוף אות נו, בעניני חנוכה). ובפרי צדיק (פ' ראה אות יד).

ונמצא דהתורה שבכתב נמשלה לחלב, ותורה שבע"פ ליין. ויש לבאר את הדמיון בין תורה שבכתב לחלב, ובין תורה שבעל פה ליין.

וכד נתבונן, היין הוא צריך יגיעה גדולה להכנתו, לגדל הענבים לבצורם, לדוכם, ולהפריד את היין מהמשמרים, ולהמתין זמן רב עד שיצא יין מושלם,

לא כן הוא החלב, שאין צריך להתיגע כלל בהכנתו, והרי הוא נוצר בשלמותו, והתינוק יונק ישירות משדי אימו, בלא טירחא ויגיעה כלל.

ומבואר, שהחילוק בין יין לחלב הוא בטירחא וביגיעה להכין את היין היין והחלב. וזהו הדמיון הברור בין יין – לתורה שבעל פה, ולבין חלב – לתורה שבכתב.

דהנה ובשביל להשיג את התורה שבע"פ, צריך יגיעה רבה ללומדה, וכמו שדרשו בזה"ק ח"א (דף כז.) עה"פ (שמות א' יד): וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים. בחומר, בקל וחומר. ובלבנים, בליבון הלכות. כלומר, שתורה שבע"פ צריכה יגיעה רבה. ולכן על תורה שבע"פ דרשו את הפסוק: ו"יין" ישמח לבב אנוש, כי כמו שהיין בשביל להכינו דרוש עמל ויגיעה, כך התורה שבע"פ ע"י העמל והיגיעה זוכה לחדש ולפלפל, וזה רק בתורה שבע"פ שניתנה לחכמי הדורות בכל דור ודור, להוסיף ולחדש בתורה הקדושה, וע"י זה זוכים לחדש חידושים ופולפולים וזוכים לדרגת "יין" ישמח לבב אנוש.

אבל התורה שבכתב נמשל לחלב, שהתינוק יונק ישירות משדי אימו בלא יגיעה כלל, כך התורה שבכתב אינה צריכה יגיעה, והיא מוכנה לנו ישירות מהשי"ת, וכנאמר ברוך אתה ה': "נותן התורה", שהתורה מגיעה ממנו ישירות לפינו, וכאשר ראינו כולנו בענינו את מעמד מתן תורה, אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו.

(ועוד יש לבאר דהנה התורה נמשלה לחלב וליין, דחלב הוא מאכל שעל ידו גדל האדם מינקותו, ואילו יין הוא משקה של דעת בגדלותו, וכן התורה מגדלת אותו בנעוריו ומרוממת אותו בגדלותו וחלב הוא כנגד תורה שבכתב שלומדים בילדות ותורה שבע"פ שלומדים בגדלותו).

ובזה נבין היטיב את ד' הגמ' בשבת (פח.): ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. והקשו התוס' (ד"ה כפה) דמדוע הוצרכו לכפיה והלא כבר אמרו מרצונם נעשה ונשמע. וכבר נודע מש"כ לתרץ במדרש תנחומא (פרשת נח סימן ג), דאמירת נעשה ונשמע זה היה על תורה שבכתב, שאין בה יגיעה, וקיבלה מרצון. אבל מה שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית זה היה על תורה שבע"פ, שצריכה יגיעה רבה, ולכן הוצרכו לכפיה.

וזת"ד המדרש: על התורה שבכתב משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער, והיא מעט, אלא כפה עליהן הר כגיגית על התורה שבע"פ, שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאול קנאתה, וזו היא תורה שבע"פ, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול, ע"כ.

ולמדנו, שעל התורה שבכתב, אמרו נעשה ונשמע מרצון, אבל על התורה שבע"פ כפה עליהם הר כגיגית.

אמנם כבר למדנו בגמ' שבת (פח.) דמ"מ בימי הפורים הדור קבלה מרצון: מר רבא: אף על פי כן, הדור קבלה בימי אחשורוש. דכתיב כימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. ונמצא דבחד הפורים חזרו לקבל תורה שבע"פ מרצון.

ולדרכנו נמצא, שכלל ישראל היה להם פעמיים מתן תורה, האחד בחג השבועות, והשני בחג הפורים. ולשיטת התנחומא נמצא, שבשבועות שאמרו נעשה ונשמע, זה על תורה שבכתב. אבל כשכפה עליהם הר כגיגית זה על תורה שבע"פ. ונמצא שבחג הפורים היה קבלת התורה על תושבע"פ.

(ויש להוסיף בזה פרפרת נאה מתורתו של הכהן הגדול הגרצ"ה מלובלין, שחז"ל בדווקא קבעו "שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", וגם במקומות שדברי האגדה הנזכרים בש"ס נראים שאינם שייכים לענין המסכת, לא כן הוא, אלא הכל נקבע בדקדוק גדול, והגרצ"ה מביא לזה כמה דוגמאות בחיבוריו הגדולים, ובזה הוא מבאר מה שחז"ל קבעו את עניני מתן תורה במסכת "שבת", כי לכו"ע בשבת ניתנה תורה, וחז"ל דקדקו לקבוע בפרק "רבי עקיבא", כי ר"ע הוא שורש תורה שבעל פה. עי' בפרי צדיק (דברים עניני ערב יוה"כ דף קו ע"ג.).

וכיון שחג השבועות על מתן תורה שבכתב, מובן מאוד מש"כ המקובלים (עי' שער הכוונות דפ פט.). שיש ללמוד בליל חג השבועות תורה שבכתב דווקא. וכ' מרן החיד"א בס' לב דוד (פרק לא): שחכ"א שמע מהרב החסיד המקובל כמהר"ר חיים הכהן ז"ל תלמיד רבינו מהרח"ו ז"ל, כי אין נכון בליל שבועות ללמוד משניות בשום אופן וכו', אלא יתעסק ברזי אורייתא, ואי לאו בר הכי הוא ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה מועה מדרך השכל. וכ"כ הרב מהר"ח הנז' בס' הנחמד טור ברקת סי' תצ"ד. ע"ש.

ונמצא שבשבועות קיבלנו את התורה שבכתב, ולפיכך בחג השבועות אוכלים מאכלי חלב, כי התורה שבכתב נמשלה לחלב

(וכ"כ הגר"ח בבן יהוידע מו"ק יא. ד"ה וענין הד'), אבל חג הפורים הוא קבלת התורה שבעל פה, לפיכך חייב לשתות בו יין, כי התורה שבע"פ נמשלה ליין. ולכן צריך לשתות יין בבחינת עד דלא ידע, בלי גבול, כי התורה שבע"פ היא בלי גבול ומידה. ולכן גם בפורים יש חיוב לאכול בשר אף שאינו יו"ט, כי תורה שבעל פה מכונה גם "בשר", וכמו שדרשו בעירובין (כא:): על הפסוק (קהלת יב יב): ולהג הרבה יגיעת בשר, שזהו דברי סופרים. (יסוד הדברים כ' בס' ערך שי או"ח סי' תצד).

ולחמבואר נפשט הספק שנסתפקו האחרונים אם אפשר לקיים מצות חייב איניש לבסומי בפוריא ע"י שתית שאר הדברים המשכרים, או בעינן יין דווקא. ועי' לעיל (בפרק עד דלא ידע) שכ' טעם להצריך יין דווקא. ולמש"כ כאן יש טעם נוסף לקיים המצוה ביין דווקא, כיון שיום הפורים הוא קבלת התורה שבע"פ שנמשלה ליין, לכן יש ענין לשתות יין דווקא, ולכן יש חיוב בפורים לאכול בשר, דתושבע"פ נמשלה גם לבשר.

ומה מאוד יומתק לפ"ז מה דאיתא בילקוט (שה"ש רמז תתקפב) נזכירה דודיק מיין, דודיק זה היה רבי עקיבא. ונמצא שר"ע זה בחינת יין, ולמש"כ הביאור הוא, כי יין שדרוש להכנתו יגיעה רבה, הוא מסמל את התורה שבעל פה שצריכה יגיעה רבה, ורבי עקיבא הוא שורש תושבע"פ.

ואפשר דלכן ר"ע הוא שורש תורה שבע"פ, לפי שהיה מופלג מאוד ביגיעת התורה, כדאיתא במס' שמחות (פ"ח הל' י): כשנהרג רבי עקיבא באה השמועה לר"י בן בבא ולר"ח בן תרדיון וקרעו בגדיהם ודרשו על רבי עקיבא, לא נהרג מפני שהוא חשוד על הגזל, או שלא עמל בתורה בכל כוחו. לא נהרג אלא למופת. וכו'. ופי' בנחלת יעקב, ר"ל לאות ולסימן שיבואו גזרות קשות

ורעות. ע"כ. ומבואר שרבי עקיבא הגיע לרום המעלה במידה זו של עמל התורה. ועי' ברכות (סא:). ונדרים (ג.).

ומצאנו לחז"ל שהפליגו במעלתם של ר' עקיבא ובן עזאי בענין זה של עמל התורה, וכמ"ש במדרש הלל (באוצר המדרשים ח"א עמוד קלא): ההופכי הצור אגם מים, מלמד שהיו רבי עקיבא ובן עזאי מרשים כצור הזה, ועל ידי שציערו עצמן על תלמוד תורה, פתח להם הקב"ה פתח לתורה. ודברים שלא יכלו לעמוד בהם בית שמאי ובית הלל עמד בן עזאי ופרשם, שנא' בחלמיש שלח ידו. ודברים שהיו סתומים בעולם עמד ר"ע ופירשם, שנא' ותעלומה יוציא אור. ע"ש. ומבואר שר"ע ובן עזאי מסרו נפשם לתורה באופן מיוחד. ומוכן מאוד טעם הדבר שזכה ר"ע להיות שורש תורה שבע"פ.

והנה כיון שנתקלל אדם הראשון בזיעת אפך תאכל לחם, אין לך אדם שניצול מן הקללה, אמנם זאת נחמתינו, שעמל התורה הוא תחת עמל הפרנסה, והעמל בתורה ניצול מקללת אדה"ר. ובמדרש תנחומא (פ' מקץ סי' טז): אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, אמר ר' ביסנא אין אדם בעולם שאינו בא לידי יסורין, הוי אדם חושש בעינו אינו יכול לישן, בשינו אינו יכול לישן, אלא ער כל הלילה, ואדם ער כל הלילה ויגע בתורה, זה ער וזה ער, הוי אשרי אנוש שיסוריו בתורה. ע"כ. והיינו, שעסק התורה הוא תחליף ליסורין בעוה"ז, זה כנגד זה. ועי' בגמ' סנהדרין (צט:): כל אדם לעמל נכרא, וכו', ופרש"י שם: כל הגופין לעמל נכראו, אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה.

והדברים מפורשים בתנא דבי אליהו (רבה פרק יג): מכאן אמרו שני בני אדם אחד עמל בד"ת, ואחד עמל בדרך ארץ, הרוצה

לעמול בדרך ארץ, נותנים לו שיעמול בדרך ארץ ועליו הכתוב אומר (איוב ה'): כי אדם לעמל יולד, והרוצה לעמול בד"ת נותנין לו שיעמול בד"ת, ועליו הכתוב אומר (משלי טז): נפש עמל עמלה לו, וכו'. ע"ש. ונמצא שעמל האדם בדרך ארץ הוא מכוון כנגד עמל התורה, זה כנגד זה.

וכיון שידענו שעיקר סיבת האדם במירחא ועמל הוא מחמת שנתקלל אדה"ר: בזיעת אפיק תאכל לחם, לפ"ז מובן מאוד טעם הדבר שאדם שעמל בתורה הוא ניצול מעמל דרך ארץ זה כנגד זה. (וכ"כ בהדיא הרשב"ץ במגן אבות פ"ג מ"ה). וכבר כ' המפרשים לפרש בזיעת אפיק תאכל לחם, דאם יתיגע עה"ת שנקראת לחם, וכנאמר (משלי ט' ה'): לכו לחמו בלחמי, לא יתיגע בענין הפרנסה, דזה כנגד זה. ובילקוט (קהלת רמז תתקסח) דרשו עה"פ: אף חכמתי עמדה לי (קהלת ב' ט'), אמר רבי חנינא בר פפא תורה שלמדתי באף נתקיימה לי, והיינו שעסק התורה ביגיעה, מכפר על בזיעת אפיק תאכל לחם (עי' בפתוחי חותם בראשית שם, ועוד).

וכיון שנתבאר שעיקר חג הפורים הוא תיקון לחטא עין הדעת, חטא אדה"ר, אשר נגזר עליו בזיעת אפיק תאכל לחם, מובן מאוד טעם הדבר שקיבלו את התורה מחדש בחג הפורים. דכבר נתבאר, דבחג הפורים קיבלו את התורה שבע"פ, ותורה שבע"פ עיקרה ב"גיעה וצער", וכל זה מכוון עם תקון חטא אדם הראשון, אשר בעמל וביגיעה התורה יכופר עוון, עמל התורה כנגד עמל בזיעת אפיק.

וכיון שרבי עקיבא זכה לחיות שורש תורה שבע"פ, לפי שהיה מופלג מאוד בעמל התורה ביגיעה ובצער, שזהו ענינה של תורה

שבע"פ, מעתה נבין מאוד דברי הגמ' (סנהדרין לח:): כיון שהגיע אדה"ר לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר ולי מה יקרו רעיק אל. (וכבר נתבאר לעיל בפרק יעשו עין גבוה טעם הדבר. ע"ש)

ולדרכנו הביאור הוא, דכשראה אדה"ר את ר"ע "שמח בתורתו" ו"נתעצב במיתתו", דשמח בתורתו כיון שתורתו של ר"ע נלמדה ביגיעה ובצער, היא תשובת המשקל לקללת "בזיעת אפיך תאכל לחם". ונתעצב במיתתו, כי ענין המיתה הוא עונש על חטא אדה"ר, ונתעצב אדה"ר שבגינו ר' עקיבא ישוב לעפר. והורונו חז"ל ענין זה אצל ר"ע דווקא, כי הוא היה המיוחד בעמל התורה, ואשר לזה זכה להיות שורש תורה שבעל פה.

פרק יט

שמחה וששון ויקר – אור יקר וקפאון

ומעתה שנתגלנו לנו שערי אורה, זכינו להבין דברי רבותינו בגמ' מגילה (טז:): ליחודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אמר רב יהודה: אורה – זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה – זה יום טוב, וכן הוא אומר ושמחת בחגך, ששון – זו מילה, וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך. ויקר – אלו תפלין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש.

ולכא' לא נתבאר היטב מה ענין יו"ט ומילה ותפילין לכאן, ואיזה שייכות יש למצוות אלו לחג הפורים. ומחפרשים סתמו ולא ביארו כדי הצורך. אמנם כיון שלמדנו וביארנו שכל ענין גם הפורים הוא מכוון לתקן חטא עה"ד, נבין היטב דברי רבותינו לעומקם.

דהנה מה שאמרו: ושמחה זה יו"ט, הדבר מובן מאליו שהוא מכוון כנגד העצבון שנגזר על האדם, וכנאמר: "בעצבון" תאכלנה כל ימי חיך, ואל האשה אמר הרבה ארבה "עצבונך" והרונך, "בעצב" תלדי בנים, וכיון שבימי הפורים תוקן חטא אדה"ר, לכן ליהודים היתה אורה ו"שמחה".

ושמחה זה יו"ט, כי הנה נודע שכל הג' רגלים המה תיקון לחטא עה"ד, והדברים ארוכים, ואכ"מ. וכ' הגרי"ח בבן יהוידע (ברכות מ'), דיש ג' שיטות בגמ' שם אם עין שאכל ממנו אדה"ר היה ת'אנה או ח'יטה או ג'פן. וענין זה נרמז, בפסוק שלוש רגלים תח"ג לי בשנה, ששלושת הרגלים המה לתיקון חטא עה"ד. ויש לצרף לזה מש"כ הטור (סי תיז) דג' הרגלים המה כנגד ג' האבות, שענינם בשם "אבות" הוא בתיקון חטא "האב" הראשון. ואכ"מ. והבן. ולזה אמרו רבותינו: ושמחה זה יו"ט.

ומה שאמרו, ששון זו מילה, כי מצות המילה היא תיקון חטא אדה"ר, וכמ"ש באור החיים הק' (ויקרא יב ג') וז"ל: ודבר ידוע, כי בריאת אדם הראשון היתה בריאה תמה בבחינת הקדושה משוללת מכל רע, ולזה לא היתה בתכונתו בחינת הערלה, ובסיבת החטא משך בערלתו (סנהדרין לה:), ונולדה בו בחינת הערלה. ע"ש בדבריו המסולאים בפז (וע"ש מה שכ' בדעת ר"ע וצרף לכאן). וכיון שכעת מרדכי ואסתר תיקנו את חטא עה"ד, לזה אמרו רבותינו: ששון זו מילה.

ומה שאמרו: ויקר – אלו תפלין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש. ע"כ. נראה לבאר, דהנה במעשה בראשית כתיב: ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה

ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ. ופרש"י: וירדו בדגת הים – יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובבהמות, לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו. ע"כ. ומקורו בב"ר (פ"ח סי"ב). ונמצא, שע"י החטא אינו יכול לשלום בבע"ח.

ותחת זה, כאן בתקון חטא אדה"ר, חזר צלם האדם לקדמותו כמו קודם החטא, ונתקיים: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

וראיה לזה, מד' הגמ' שבת (קנא:): אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה, שנאמר: "אדם" ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו. ופרש"י: דנקנסה עליו מיתה, ונדמה לארי כבהמה. ע"כ. ונמצא שדרשו מהפסוק: "אדם" ביקר בל ילין, שהחיה שולטת עליו, וכבר ידענו שפסוק זה נאמר בהדיא על אדה"ר, וכמ"ש במדרש (ב"ר יב אות ו') יוסי אדה"ר לא לן כבודו עמו, מאי טעמיה (תהלים מט) "אדם" ביקר בל ילין משל כבהמות נדמו. וכן הוא בפדר"א (פי"ט).

וכאן שתוקן חטא אדה"ר, חזר ותוקן הענין של: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

ועתה נבא לבאר ראש דברי חז"ל שאמרו: ליהודים היתה אורה, אורה זו תורה.

ונראה דהנה במדרש שם (ב"ר יב אות ו'): יוסי אדה"ר לא לן כבודו עמו, מאי טעמיה (תהלים מט) אדם ביקר בל ילין משל כבהמות נדמו. וכן הוא בפדר"א (פי"ט). ופי' המהרז"ו: כבודו, האור הטוב.

ואמרו עוד שם: אותה האורה שנברא בה העולם, אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו, כיון שראה הקב"ה מעשה דור

אנוש וכו', שהן מקולקלים עמד וגנזו לצדיקים לעתיד לבא. ע"כ. ונמצא, שאור הגנוז, הוא האור שנלקח מאדה"ר, והוא האור הגנוז לעתיד לבא. והמתבונן יראה שאור זה הוא מכונה בפי רבותינו "יקר", שע"ז אמרו: אדם "ביקר" בל ילין שנלקח ממנו היקר, והוא האור הגנוז.

והנה דרשו רבותינו (ב"ר כ' יב) עה"פ: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (ג, כא), בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב, כתנות אור. ע"כ.

וכבר הבאנו לעיל מה שארו"ל (ילקוט בראשית רמז לד): ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור, א"ר אלעזר מן העור שהפשיט הנחש לקח הקדוש ברוך הוא ועשה להם כתנות כבוד לאדם ולעזרו. ונמצא שהכתנות עור המה העור שהפשיט הקב"ה מן הנחש. וכל זה היה לאחר החטא, כתנות עור מעור הנחש, אבל קודם החטא היו כתנות אור, שהוא אור הגנוז שנגנז מחמת החטא. ומה שאמר רבי מאיר כתנות אור, הוא הכתנות שהיו להם קודם החטא. וכמו שביאר רבנו האר"י בס' הליקוטים שם, וזת"ד: וסוד הענין הוא, כי אדה"ר קודם שחטא היה לו זיהרא עילאה שהיה מלוכבש מלוכבש רוחני שהוא אור בסוד הזיהרא עילאה, ואחר שחטא אדה"ר, נהפכו הכותנות מאור לעור, וכו', ע"ש.

ועי' בספר לשם שבו ואחלמה (הקדו"ש שער ו' פ"י), שביאר ענין זה באריכות, דמה שנאמר, ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור, זה מחמת החטא, וכיון שאור דששת ימי בראשית נגנז, לזה הלבישם בכתנות עו"ר תחת או"ר. וז"ל השל"ה (מסכת פסחים מצה עשירה, דרוש שלישי) וז"ל: וסוד, הוא אור הגנוז הנסתר עתה ממנו לסבת הסתלקות כתנות אור. וז"ל התיקו"ז (דף קלט:): ויעש ה' אלקי"ם לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אם זכה

כתנות אור, דאיהו אור הגנוז לצדיקייא, ואם לא זכה משכא דחוייא. ע"כ.

ועוד כ' שם רבנו האר"י: דאותם המלבושים של "כתנות אור", לבשם יעקב אבינו ע"ה, וכשנכנס אצל אביו, חזרה אותה זיהרא בהם, וכו', ומלבוש חות, הזיהרא שהיתה בו, לקחום נשים הצדקניות, כמו רבקה וכו', וכן אסתר שנאמר בה, ותלבש אסתר מלכות, שכל זה רמז לאותה זיהרא שהוא המלבוש של חות. עכ"ד. והנה אף שבד' רבנו האר"י לא נזכר ענין המלבושין רק אצל אסתר, מ"מ עי' בד' הגר"א בביאורו לספד"צ (דף כט ע"ג), שנראה מדבריו שזה היה גם לבושו של מרדכי, ע"ש שכ' לפרש את הפסוקים ותלבש אסתר מלכות, ומרדכי יצא בלבוש מלכות, ואמרו בזוהר, שלח לך דאתלבשו ברוח קודשא, והן הלבושין של צדיקים בג"ע, שמתחילה היה לבוש אדה"ר בג"ע, עכ"ל. ולפי דרכנו למדנו, שבנס פורים, חזר אור הגנוז מהכתנות אור והאיר בחג הפורים, ותחת הכתנות עור, שנעשו להם מהחמא, חזרו הכתנות אור.

ומעתה, זכינו להבין ביאור חדש בד' חז"ל ליהודים היתה אורה, זו תורה. והקשה הגר"י צדקה זלה"ה, דאם הביאור הוא שאורה זו תורה, א"כ מדוע לא כתוב ליהודים היתה תורה, ולמה כתוב אורה, וחז"ל יגלו שזה תורה.

אמנם לדרכנו הדברים מאירים. דבדקדוק נכתב ליהודים היתה אורה, ולא ליהודים היתה תורה, כי תורה היתה להם גם קודם לכן, ומה שנתחדש עכשיו זה: אורה זו תורה, היינו אור הגנוז שגנוז הקב"ה מחמת חטא עה"ד, דבחג הפורים שתוקן חטא עה"ד ע"י מרדכי ואסתר, זכו לגילוי של אור התורה שקודם החטא, וזהו

ליהודים היתה אורה זו תורה, אור הגנוז בתורה שהוא מהכתנות אור, זה נתגלה עכשיו בימי הפורים.

ומעתה זכינו להבין היטב, מה אמרו חז"ל בגמ' (סנהדרין לח): כיון אדה"ר שהגיע לדורו של רבי עקיבא, "שמה בתורתו" ו"נתעצב במיתתו", אמר ולי מה "יקרו" רעיד אל. ע"כ. ולא נתבאר היטב מדוע שמה בתורתו של רבי עקיבא דוקא. אמנם כיון שדרשו חז"ל במדרש רבה (פ' חוקת פי"ט אות ו'): דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו (איוב כח י') וכל "יקר" ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו. נמצא שרבי עקיבא זכה להשיג מידת ה"יקר".

וכבר נתבאר, שעיקר הפסד אור הגנוז מחטא אדה"ר בששת ימי בראשית למדו חז"ל מהפסוק: אדם "ביקר" בל ילין משל כבהמות נדמו, ור"ע זכה להשיג מידה זו וכל "יקר" ראתה עינו, כי הוא זכה להשיג תורה שבעל פה ע"י יגיעתו העצומה בתורה שניתנה בחג הפורים, שאז היה גילוי אור הגנוז.

לפיכך כשראה אדה"ר את מעלתו העצומה של ר"ע שהצליח להשיג את מידת היקר מה שהוא עצמו הפסיד, לפיכך "שמה בתורתו". ורמז זה אדה"ר בדבריו שדרש עליו את הפסוק: ולי מה "יקרו" רעיד אל.

וז"ל המדרש במדב"ר (חקת פי"ט ה"ו): אמר רב הונא כתיב (תהלים עה) כי אקה מועד אני מישרים אשפוט וכתוב (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, יקפאון כתיב, דברים המכוסין מכם בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא, דכתיב (ישעיה מב): והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתוב (שם): אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים, אעשה אין כתיב כאן, אלא עשיתים, שכבר עשיתי לרבי עקיבא וחביריו, דברים שלא נגלו

למשה נגלו לר"ע וחביריו, (איוב כח) וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו.

ונמצא שר"ע שעל תורתו נאמר: כל יקר ראתה עינו, שחיא אור מאור הגנוז לצדיקים לעוה"ב, עליה נאמר: אור "יקרות" וקיפאון. דברים המכוסין בעולם הזה, עתידים להיות צופים לעולם הבא, וכ"ז נתגלה בימי הפורים, וע"ז נאמר: ליהודים היתה "אורה" זו תורה, ושמחה וששון "ויקר".